

MLADIKA

marec 2008
cena 3,00 €

Štev. 2-3

David Bandelj

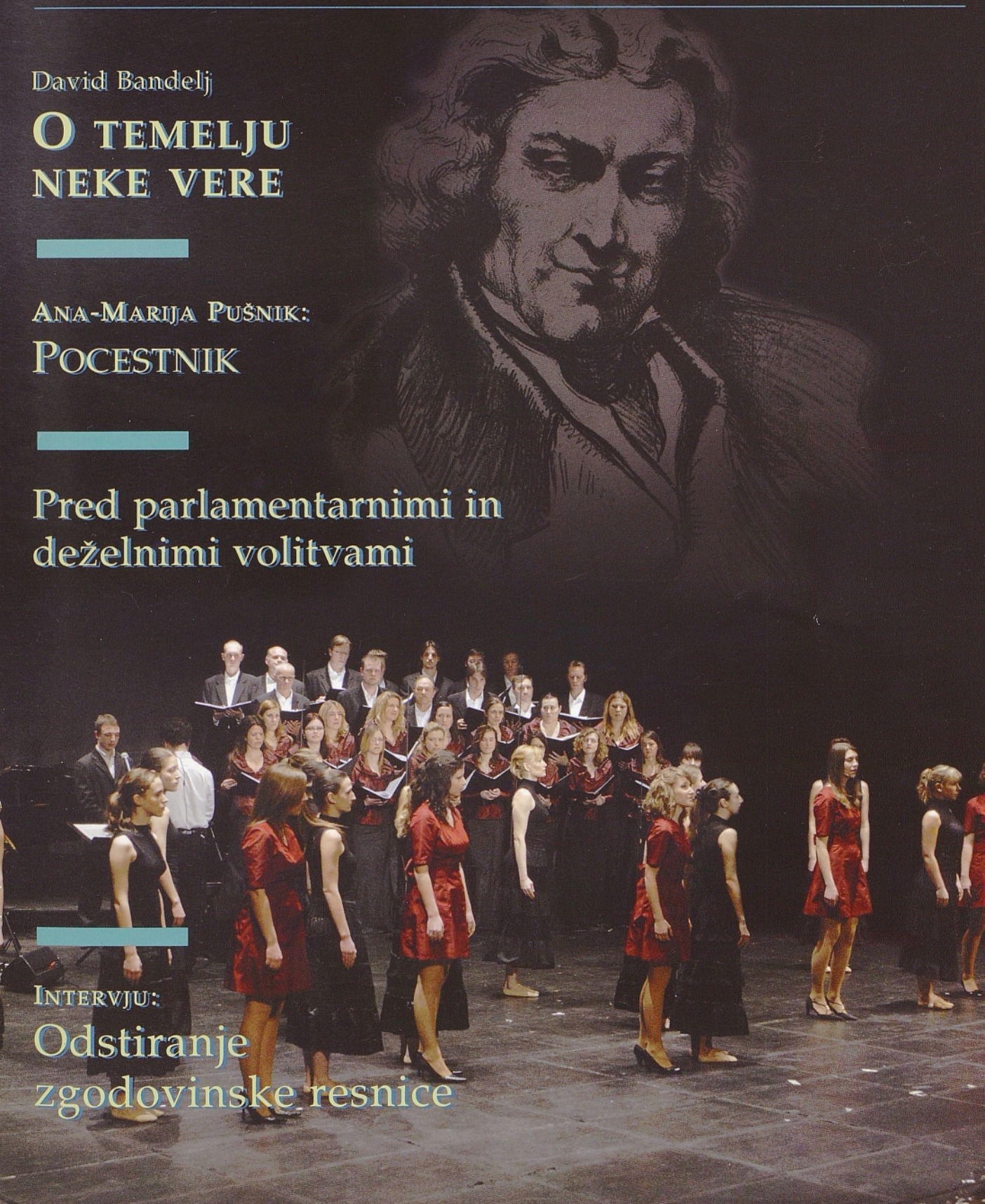
O TEMELJU NEKE VERE

ANA-MARIJA PUŠNIK:
POCESTNIK

Pred parlamentarnimi in
deželnimi volitvami

INTERVJU:

Odstiranje
zgodovinske resnice

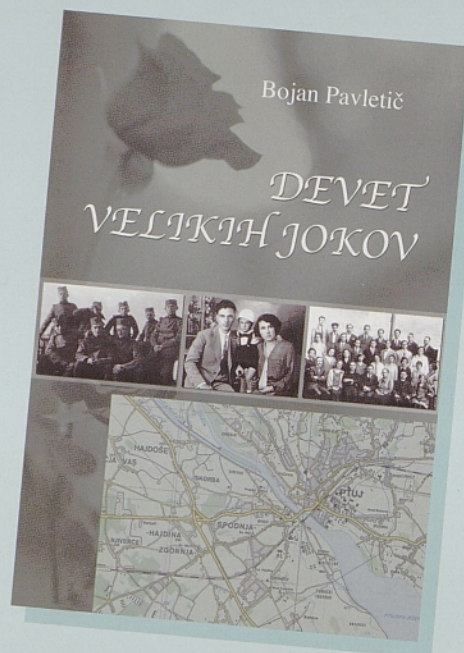
David Bandelj: O temelju neke vere	1
Vladimir Kos: Daj za to pesem, pomlad, mi nasmešek	2
Pred parlamentarnimi in deželnimi volitvami	3
Ana-Marija Pušnik: Pocestnik	4
Peter Merkù: Moje življenje v Nemčiji (II)	7
Lojze Spacal in Zoran Mušič v Gradnem	9
M. Žitnik: Čarodejke (LXIII.)	10
Aleksander Furlan: Stric Jakob . .	11
Odstiranje zgodovinske resnice	14
Primož Sturman: Onstran bistro Soče (II)	18
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	20
Lida Turk: Kipar France Gorše . .	21
Deset let Gledališkega vrtiljaka . .	22
Angelos Baš: O tem in onem v današnji Sloveniji	23
Mitja Petaros: Priložnostni poštni žigi s slovenskim besedilom . .	28
Antena	31
Ocene:	
Knjige: B. Pavletič, Devet velikih jokov (R. Dolhar);	
Razstave: Spacal, umetnik brez meja (M. Jevnikar)	38
Knjižnica Dušana Černeta (79) . .	40

Na platnicah:

Listnica uprave; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 2 - 2008

NAGRADA VSTAJENJE

BOJAN PAVLETIČ
DEVET VELIKIH JOKOV

*Knjiga, ki je izšla ob 80-letnici
slovenskega eksodusa s Primorske*

M^{založba}MLADIKA

Trst, Ulica Donizetti 3, I-34133

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z o.z.

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193

ISSN 1124-657X

Task: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa:
Zadružna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 S089 2802 2010

David Bandelj

O temelju neke vere ...

Če se oznanja, da je bil Kristus obujen od mrtvih, kako morejo nekateri izmed vas govoriti, da ni vstajenja mrtvih? Če ni vstajenja mrtvih, potem tudi Kristus ni bil obujen. Če pa Kristus ni bil obujen, je tudi naše oznanilo prazno in prazna tudi vaša vera. (1 Kor 15, 12-14)

Pavlovo logično razmišljanje iz Prvega pisma Korinčanom se oglaš v današnji čas kot kričeče obujanje smisla praznovanja Velike noči.

Dejstvo, da je bil Kristus obujen od mrtvih, ni namreč sodobnemu človeku prav nič samoumevno in zdi se, da čim bolj človeštvo tone v razvoj, tem bolj je Kristusovo Vstajenje daleč od našega umskega obzorja. Kar je zelo dosledno, saj se Vstajenje od mrtvih nikakor ne more spojit z razvojno mentaliteto človeka, ki išče nesmrtnost na tehnično-mehanski način. Morda ni prišel še do paradoksnega zaključka, da je za nesmrtnost treba najprej umreti ...

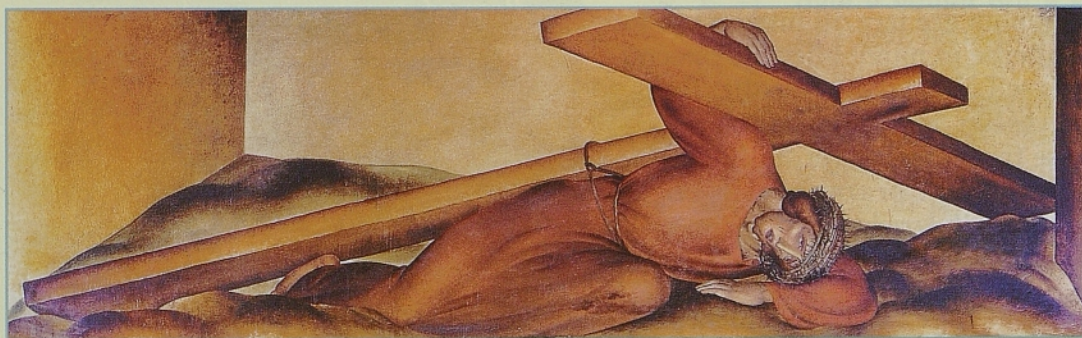
Velika noč se tudi vedno bolj oddaljuje od nas kot največji praznik v celem letu, saj jo iz komercialnega in tudi duhovnega vidika zamenjuje božič (namenoma pišem z malo začetnico ...). Lažje si je zamisliti praznik, ki poudarja mir, srečo, veselje, rojstvo, odrešitev, kot praznik, v katerem se tako ali drugače spominjamo smrti in naj bi se veselili, ker je nekdo premagal poslednjo človeško instanco in nam pokazal pot do večnosti. Prosim vas! Kdo bi temu še danes verjel ...

In vendar ... Tisto sporočilo izpred dobrih dva tisoč let je presenetljivo aktualno prav dandanašnji, ko se pomen Kristusovega vstajenja čedalje niža in postaja le bajka, ki bi jo lahko pripovedovali vnukom, če nas bodo seveda poslušali.

A dejstvo je in ostaja eno: na Vstajenju od mrtvih stoji in pade celotna krščanska vera.

Pavel se zaveda, da je edina možnost le ena: verovati v to, da je Jezus Kristus prvi in edini razodel pot, ki jo mora človek prehoditi do večnosti. Trpeti in sprejeti trpljenje. Prenašati breme in ga vzljubiti. Umreti in biti od mrtvih obujen.

Vsem bralcem voščimo
VESELE VELIKONOČNE PRAZNIKE

(Tone Kralj: Križev pot na Katinari pri Trstu, 1931)

Klica večnosti, ki nam je bila položena v zibelko, ne bo mogla vzcveteti, če ne bomo zmožni sprejeti tega.

Naše življenje ima tisoč in eno nianso občutkov, vedno se pa temeljno bojujeta sreča in trpljenje. Brez enega ni drugega, kakor brez Velikega petka ni Velike noči. Če želimo izključiti Veliki petek iz našega življenja, bomo obsojeni na propad, ker ne bomo nikdar zmogli obiti trpljenja, zato da pridemo do Zmage. V nobenem primeru. Nobenem. Pa naj se še tako trudimo. Vse nas bo peljalo v še globlje brezno. *Abyssus abyssum invocat.*

Praznosta naše vere danes ni več v dejstvu, ali verjamemo ali ne, da je Kristus vstal od mrtvih. Najmanj agnostičen med agnostiki bo rekel, da je čisto možno, a da ni mogoče dokazati. Saj. Ker če bi bilo možno dokazati, bi Kristus na prošnjo farizejev stopil s križa in pokazal svojo slavo. A tega ni storil. Raje je izbral pot velikega petka.

Mi pa tega nočemo, se tega bojimo, se nam to zdi pretežko. In tu pade ves smisel, zakaj naj bi verovali v večno življenje, zakaj naj bi sprejemali kot zgodovino dejstvo, da je Kristus vstal od mrtvih. Ko pa tega ne moremo sprejemati, dejansko ne moremo sprejemati Kristusovega sporočila.

Kaj nam koristijo maše, molitve, dobra dela, služenje in pastoralna, če Kristus ni vstal?

Kaj nam koristijo mir, pomoč bližnjemu, vrednote, če Kristus ni vstal?

In nazadnje, groza vseh groz, kaj nam koristi bivanje, če Kristus ni vstal?

Mar smo bili postavljeni na to zemljo z vsem svojim razvojnim potencialom, ki sega celo v absurdnost, z vso svojo umetniško veličastjo, z vso svojo ustvarjalno bohotnostjo zato, da bo z nami vsega konec tisti dan, ko nas bodo zasuli s prstjo?

Če je to res, tonemo v kotlu nekega veličastnega nesmisla, ki nas dobesedno zafrkava v glavo.

Če pa ni res, potem nismo ustvarjeni za smrt, ampak za Večnost. In edina možnost je, da je bil Kristus dokazano, preverjeno in zgodovinsko obujen od mrtvih.

Dokazano?

Da, z dejstvom, da je s tem odgovoril na vsa naša spraševanja, hrepenenja in streljenja po Večnosti.

Vera zahteva odgovornost. Ne more biti tolažba, nikakor ne. Prej je – po besedah Alojza Rebule – »plezarija v poltemi«.

Zato je postalo vedno težje voščiti bližnjim »Veselo veliko noč«. Gre le za formalnost. Kristjanom gre izraziti misel, ki so jo za svoje najlepše in najgloblje velikonočno voščilo prevzeli naši vzhodni bratje. Da izrečemo to voščilo, moramo vanj trdno verovati, ali se truditi v iskanju smisla, da to, kar govorimo, niso le prazne besede. Poguma je treba, da jih izrečemo:

Kristus je vstal!

Odgovor pa poznate sami ...

Vladimir Kos

Daj za to pesem, pomlad, mi nasmešek

*Pomlad, svoj nasmešek mi daj za to pesem,
in nekaj od rožnate sreče cvetov,
in nekaj od modre resnice nebes –
ker pel bom o Njem, ki se vrnil je z groba.*

*Ubili so Ga, ker je strgal njih sanje
o zmagi nad vsako deželo svetà.
Z morilcem s Peklà so se spravili Nanj,
a On je cel svet s Svojim križem obdàril.*

*Pomlad, svojih rek mi podàri besede,
prozorne in močne, resnice kristal.
Veš, v vsaki nedelji Njegova je sled,
in z Njim se spet srečamo v src katedrali.*

*Naj pesem o Njem, ki se vrnil je z groba,
vsaj rahlo potrka na bolno uhó,
ki več prav ne sliši od hrupa tegob –
Nesmrti še zanj je pripravil dobroto.*

Pred parlamentarnimi in deželnimi volitvami

Niti dve leti po volitvah je levsredinska vlada padla in sredi aprila čakajo Italijo nove volitve. Večinska koalicija je postala žrtev ne toliko svoje šibkosti v senatu kolikor bolj notranje neenotnosti in stalnega pogojevanja in nerganja izrazito manjših komponent koalicije. Prodi je večkrat visel na nitki, toda mandat je moral vrniti v najbolj neugodnem trenutku, tako v političnem kot gospodarskem smislu. Nadejal si je, da bo lahko vzdržal vsaj še dve leti, zato se je lotil najprej nujne sanacije državne blagajne in je od državljanov terjal potrpljenje in žrtve z namenom, da bo v drugem delu mandata popustil z davčnim pritiskom in zadovoljil razočarane volilce, ki zdaj ne morejo več premagovati draginje: toda cene hrane in energije se še naprej višajo, notranja potrošnja stagnira in negativna mednarodna ekonomska konjunktura zaustavlja še tako skromno prebujanje domače proizvodnje, predvsem pa ne daje upati, da bi se trend obrnil. Prodi se je torej moral že drugič predčasno umakniti iz Palače Chigi. Njegov pogum, njegova vztrajnost in previdnost niso bili nagrajeni, potopile so ga osebne koristi posameznikov in ideološka kratkovidnost. Padec vlade pa je sovpadal tudi z močnimi premiki na področju strankarske politike, saj je komaj nastala Demokratična stranka, ki naj bi rešila levo sredino pred brezobzirnim pogojevanjem skrajne levice. Nova stranka pa nikakor ni bila pripravljena na skorajšnje volitve. Razvoj dogodkov in padec vlade jo je presenetil, in veliko vprašanje je, ali se bo Veltroniju, voditelju novonastale stranke, posrečilo zapolniti zamudo in odpraviti notranja protislovja. Kdorkoli bo

zmagal, pa bo moral reševati zelo hude probleme, ki so se nagrmadili v desetletjih.

Istočasno s parlamentarnimi volitvami bodo pri nas potekale tudi deželne volitve, ki so posebno pomembne za slovensko manjšino. Ta gotovo ne more biti navdušena ne nad rimsko ne nad deželno vlado, ki sta končali svoj mandat. Za Rim smo predaleč in preveč neznatni, da bi se kdo spomnil na izvajanje zaščitnega zakona, za deželo pa smo preveč nadležni in vsiljivi (in neenotni!). Odpadla je celo ponovna ustanovitev Kraške gorske skupnosti. Lani sprejeti nov volilni zakon sicer omogoča samostojni nastop manjšinske stranke, toda s postopkom, ki določa dogovor z močnejšo stranko gostiteljico in minimalen volilni uspeh, se pravi odstotek izraženih glasov, kar je danes gotovo dosegljivo, za prihodnost pa morebiti nikakor ne zagotovljeno, zlasti če bodo skrčili število svetnikov. Pravilnik zakona celo nalaga manjšinski stranki – za predstavitev liste v tolmeškem volilnem okrožju – še enkrat večje število podpisov kot v Vidmu, Gorici in Trstu. Kakorkoli že je Slovenska skupnost pogumno sprejela odgovornost in tveganje samostojnega nastopa v okviru liste Demokratične stranke. Sestavila je dobre liste kandidatov in zbrala potrebne podpise in se podala v volilni boj s stvarnim upanjem na uspeh. Ta pa terja od stranke in vseh kandidatov, da zastavijo vse svoje sile in prepričajo volilce v koristnost tega volilnega nastopa, ki je nesporno potreben, da s slovenskim znakom na volilnici dokažemo svojo fizično prisotnost v Deželi. In svojo voljo po obstanku!

Slovenska skupnost se po mnogih letih spet predstavlja na deželnih volitvah s svojim znakom. Tokrat s samim slovenskim imenom.

Ana-Marija Pušnik

Pocestnik

Prva nagrada na literarnem natečaju Mladike za leto 2008

Avtobus proti Ljubljani je vozil vse prepočasi. Kazalci ure na prednjem delu avtobusa so se v nasprotju s kolesi avtobusa premikali vse prehitro. Nobene usklajenosti ni bilo med željo, da bi čim prej prispeli v glavno mesto, in tem, da bi se čas počasneje premikal.

Daj no, daj, pritisni malo bolj na gas, sem preganjala voznika avtobusa. Ne smem zamuditi tega vlaka!

»Lahko prespiš pri meni,« je Cveta gostoljubno ponudila nočitev v svojem domu. »Moža ni doma, bova lepo sami.«

»Hvala, bom premislila, a najraje bi še nočoj zaspala v svoji postelji,« sem odgovorila sosedu na drugi strani avtobusa.

Saj bi bilo udobno, ampak Cveto poznam komaj en dan. In ne morem kar tako kot kakšna vsiljivka prespati pri njej. No, kakšno kavico bi že lahko spili skupaj, ampak, da bi kar zaspala pri komaj poznani ženski v tujem stanovanju. Ne, to ni v skladu z mojim načinom življenja. Bo že kako!

»No, kako je, a še kar vztrajaš, da boš ujela vlak za Maribor?« je zanimalo Majdo.

»Še. Jutri grem namreč na prijateljičin rojstni dan in to, da bi zaspala pri Cveti, bi porušilo moj načrt, saj ne vem, če bi potem prišla pravočasno domov.«

Moj pogled je nestrpnost sledil kazalcu ure. Zdaj je bilo že povsem jasno, da vlaka ne bom ujela. Utrnila se mi je odrešilna misel. Darja je omenila, da sta med nami dve ženski iz okolice Celja in bi me lahko vzeli s seboj do Celja. Na mobiju sem odtipkala Darjino številko, bila je namreč v drugem avtobusu.

»Hej, Darja, a vprašaj kolegici, če me vzameta s seboj do Celja. Morda pa bom tam ujela vlak, ki mi je pravkar pobegnil.«

Po kratki tišini na drugi strani zveze je Darja potr-

dila, da se lahko z njima peljem do Celja. V Tivoliju smo izstopili iz avtobusov. Naš je kasnil za prvim nekaj minut, tako sta me Celjanki že čakali. Vstopila sem v avto in voznica je odpeljala.

Kakšna sreča, ujela bom vlak v Celju! Saj bo avto po avtocesti menda hitrejši, ker ne bo postankov.

Vožnja je bila prijetna, le nekam čudna se mi je zdela skoraj prazna cesta, po kateri smo drveli. Voznica je spretno vijugala po ovinkih, ki so mi kmalu postali znani.

Joj, saj vozi po stari cesti! A bom ujela zamujeni vlak? In kaj, če ga ne bom? Noč je in temperatura se je spustila dokaj nizko.

Negotovost v meni se je prepletala z upanjem, da bom prispela pravočasno na železniško postajo v Celju. Še nekaj ovinkov in pred nami je bila tabla Celje. Zadrževala sem dih, da bi ustavila čas in vlak, ki morda drvi proti Celju.

Voznica je zaustavila avto pred železniško postajo. Zahvalila sem se za vožnjo, porinila težka postajna vrata in vstopila v avlo postaje.

»Zapiramo postajo!« me je izpod čela opomnil možak v uniformi, ko sem se podala proti prodajnemu okencu.

»Kje pa lahko kupim vozovnico?« sem se pozanimala.

»Na vlaku.«

»Kdaj pa odpelje prvi vlak za Maribor?« sem vprašala.

»Ob polnoči!« je bil kratek z odgovorom.

»Ob polnoči?« sem ponovila vidno zgrožena. »A ne pride potniški pred dvaindvajseto uro?« sem še vedno verjela v čudež.

»Ne, gospa, žal je tisti vlak odpeljal pred desetiimi minutami.

Osuplo sem pogledala na veliko postajno uro, ki je nesramno kazala točni čas. Skoraj bi se sesedla na kamniti pod ob spoznanju, da je pred mano skoraj dve uri čakanja na postaji v vedno hladnejši noči.

»Kje pa lahko počakam na vlak, če zaklepate avlo?« sem z upanjem, da v čakalnici, proseče vprašala uslužbenca železnice.

»Zunaj na peronu, gospa,« je jasno in glasno z neizprosnim glasom odgovoril in dalje zapiral okna in zaklepal razna vrata na peronu.

Kislo sem ga pogledala v upanju, da se me bo usmilil in dovolil, da počakam na vlak neke v notranjosti postaje, kjer je vsaj malo topleje kot na odprtem peronu. Nič od tega se ni uresničilo, lepo po njegovih delovnih predpisih je hodil dalje po postaji in skrbno zaklenil in zaprl vse, kar je bilo potrebno zapreti. Znašla sem se na peronu.

Kako sem se uštel! Zdaj bom prepuščena na milost in nemilost nepovabljenim nočnim gostom perona, ki me bodo lahko po mili volji nadlegovali, saj nikogar ne bo v bližini. Le zakaj nisem ostala pri Cveti v Ljubljani! Bila bi na toplem, kak čaj bi spili in poklepetali pred spanjem.

In že se je moja misel pričela uresničevati. Proti meni je prihajal dolgolas mlajši moški temnih las z brki.

Joj, saj to je kak džanki! Samo to mi je še manjkalo. Kako se ga bom ubranila?

Preiskujoče me je gledal: »Imate kaj drobiža?«

»Ne, nimam,« sem izdala in sedla na klop, nanjo položila nahrbtnik in ga trdno držala v rokah. Prisedel je.

Grozno, zdaj sem pa pečena! Nikamor ne morem pobegniti. Uslužbenec je že izginil.

Iz nahrbtnika sem potegnila mandarino in mu jo ponudila: »Boste?«

»Prosim,« je stegnil roko proti meni.

Tudi sama sem olupila mandarino in jo pričela jesti. Potem sem mu dala še eno in še in še. Tako sva jedla sladke mandarine in se od časa do časa spogledala.

Menda mi ja ne bo nič napravil, če sem dobra z njim. Ne, nič ne bo narobe.

Iz nahrbtnika sem vzela sendvič in mu ga pomolila: »Boste sendvič?«

»Ja, prosim, če ga ne boste vi.«

»Kar vzemite, saj imam še dva,« sem bila prijazna z njim.

Vzel je sendvič, slastni sendvič z namazom iz zeliščne skute, obložen s salamo in sirom, zavrt v alufolijo in zagrizel vanj. Tudi jaz sem odvila sendvič, bila sem lačna. Tako sva glodala vsak svoj sendvič na klopi na peronu železniške postaje Celje. Pobrskala sem po nahrbtniku in iz njega potegnila še zadnji sendvič ter ga pomolila ob meni sedečemu moškemu.

»Hvala, ga bom vzela za domov. Mogoče bom še lačen,« se je zahvalil in ponujeni sendvič spravil v žep vetrovke.

Krasno, naj ga kar vzame in čimprej gre domov.

Pa ni šel. Še je sedel tam in me gledal s svojimi velikimi črnimi očmi. Bolje sem ga pogledala. Dolgi rahlo kodrasti lasje so obkrožali njegov simpatični obraz.

Obrazi morilcev so tudi simpatični, nedolžnega izgleda in jim nihče ne bi mogel prisoditi tako groznih dejanj.

Na sebi je imel ponošeno tanko vetrovko, ki ga ni mogla greti nič bolj kot moje vrhnje oblačilo.

Br, kako je mraz. Vsako minuto je bolj hladno, kazalec na veliki okrogli uri pa se tako po polževu premika. Menda pa mi ja ne bo kaj napravil ta klošar, ki sem ga pravkar nahranila. Ponudila mu bom še mandarine in bonbone. Malo čokolade je še menda tudi v nahrbtniku. Udomačila ga bom.

Sprejel je ponujene mandarine, ki sva jih lupila in olupke odnašala v koš za smeti. Jaz na desno stran, on na levo, kot da bi si po nenapisanem pravilu razdelila teren na peronu. Moj strah, da me bo napadel, je počasi kopnel. Pa saj bi znala kričati, da bi se slišalo preko perona na cesto na drugi strani zgradbe. Njegove črne oči so me preiskujoče gledale, ko me je vprašal:

»Kaj delate?«

»Nisem več v službi. Prej pa sem bila prosvetarka.«

»Slabe izkušnje imam z učitelji. Nepravični so. Niso me marali.«

»Vsi pa menda niso slabi,« sem barantala z njim, da bi malo dvignila ugled svojega stanovskega reda.

»Drži. Rednega šolanja nisem zaključil, sem nadaljeval na ljudski univerzi. Z ravnateljem sva se dobro razumela, še zdaj kakšno rečeva, če se srečava,« je hitel pripovedovati. Njegovega ravnatelja

sem poznala tudi sama kot dobrega pedagoga in prijaznega gospoda. Zdaj sem se počutila bolj varno ob misli, da pozna isto osebo.

»Kaj pa počnete?« sem vprašala.

»Nič,« je bil kratek odgovor.

»Nič? Kar tako NIČ?«

»Ja, nič. Zdaj sem pa pocestnik,« se je poimenoval. »Nisem klošar, ker je zame ta beseda žaljiva. Sicer nisem pocestnik v istem pomenu kot pocestnica, a mi je ta izraz bolj všeč kot klošar. Klošarji so pijančki, jaz pa ne pijem. To, da sem epi, je v redu, ne gre skupaj tablete in alkohol. Veliko epijev pa pije. Nisem bil vedno epileptik. Po nedokončani šoli sem delal v skladišču, kjer sem nekoč padel in z glavo udaril ob nek železni predmet. Več dni sem bil v nezavesti, izgubil sem veliko krvi. Po tistem pa nisem bil več ta pravi. Vrstili so se napadi, kar tako iz čistega mira. Kar streslo me je in sem padel po tleh s peno na ustih. Ljudje so se me bali, so mislili, da umiram, jaz pa sem imel samo napad. Nisem delovno sposoben. Po tistem nisem več mogel delati.«

Njegova zgodba me je pretresla. Nisem več čutila strahu pred njim, zgolj pomilovanje nad njegovo usodo. Potem je nadaljeval s pripovedjo:

»Odkar mi je umrla babica, pri kateri sem zadnja leta stanoval, me preganjajo iz na pol podrte hiše, kjer imam sobico. Nič kaj toplo ni v njej, saj nimam kurjave. Streha nad glavo pa je le, čeprav tudi skoznjo pronica dež. K staršem ne morem, me očim ne mara, pravi, da sem nadloga. Tudi pri bratu, ki ima lepo hišo in ugledno ženo, ne morem stanovati. Le njuna otroka me imata rada in sta vesela, če kdaj zaidem k njim. Z njima igram razne igrice, še najraje Človek ne jezi se. Ker sta še majhna, dovolim, da me premagata. In se ne jezim. Tam imajo police polne knjig, a jih nihče ne bere. Sam pa sem skoraj vse te knjige že prebral.«

Saj ni tako neroden ta človek. Veliko knjig je prebral. Pametno se pogovarja. Ni nasilen. Res ga je škoda. Pa nikogar nima, ki bi mu ponudil kakšno pomoč.

»Zakaj pa se ne šolate, ko imate časa na pretek?« sem končno vprašala, da bi presekala tišino. Nič ni bolj groznega od tišine, če te je strah.

Takrat se priplazijo grozne misli. Vidim ga, kako plane name, mi iztrga torbico pripeto okoli pasu, v

njej pa so bančna kartica, denar in osebni dokumenti, očala, mobilni telefon. Ali pa me potisne s klopi, da padem po tleh in pobere moj nahrbtnik ter z njim zbeži v noč. Ali pa me napade, ko grem skozi podhod na drugi peron, kjer se bo ob polnoči ustavil moj vlak, mene pa ne bo na njem. Grozno, ta podhod. Nihče me ne bo slišal, če bom kričala in klicala na pomoč. Šele zjutraj me bodo našli vso okrvavljeno prvi jutranji delavci, morda še celo živo s prelepljenimi usti.

Moje grde misli je prekinil z besedami:

»Zakaj? Ne vem, zakaj bi se. Saj grem kdaj tudi na kak koncert. A pridete koncem septembra v Celje? Tu bo nastopila znana ameriška jazz skupina. Pridite poslušat!«

»Ne, zagotovo ne. Jazz ni moja priljubljena glasba. In tudi v Celje me ne bo več tako kmalu. To danes ni bilo planirano, da bom tako zmrzovala tu na peronu in čakala na poslednji nočni vlak. Pa bi lahko prespala v Ljubljani.«

»Saj imate kar čez cesto hotel,« je gostoljubno ponudil rešitev.

»Ah, ne. Bom že počakala na polnočni vlak,« sem bila odločna. »Kaj pa je sicer novega v Celju?«

Zdaj sem se z njim pogovarjala kot s starim znancom, s katerim se že dolgo nisva srečala.

»Pravzaprav nič kaj posebnega. A poznate cerkev Sv. Jožefa? Pa Frančiškansko na bregu? Tja se večkrat zatečem. Prijazni so v obeh cerkvah. V Sv. Jožefu imajo veliko prireditev, seminarjev. Tudi obnovili so jo.«

»Poznam obe cerkvi,« sem se približala njegovega pogovoru. Celó na seminarju sem že bila tam in res je v tistem okolju sama pozitivna energija. Človeka kar pomiri.

Mraz se mi je zažiral v kosti. Nisem več mogla sedeti na klopi. Vstala sem in se pričela sprehajati po peronu. Tudi on je vstal in napravil nekaj korakov po peronu v drugo smer kot jaz. Nenadoma se je obrnil proti meni.

»Grem. Pa lahko noč,« je še rekel in se namenil v desno mimo postajne stavbe proti cesti. Pogledala sem na postajno uro. Petnajst minut do polnoči. Gledala sem za njim. Niti enkrat se ni obrnil nazaj. Njegovi koraki so bili težki, drsajoči.

Stekla sem po stopnicah v podhod in že sem bila na drugem peronu, kjer je ura kazala pol minute manj kot petnajst minut do polnoči.

Peter Merkù

Moje življenje v Nemčiji

II. Nove vezi

Naključje je hotelo, da je 21. februarja – prav na dan, ko sem jaz nastopil novo službo – inženir Hermann Morich slavil 25-letni službeni jubilej. Takoj sem spoznal, da mora biti poseben dan: vse pisalne mize so bile potisnjene ob stran, tako da je bil sredi urada prazen prostor. Slavljenca z družino je pripeljal uradni šofer. Pričakali pa so ga njegovi kolegi in šefi ter polna miza raznih daril. Njegov predstojnik je imel slavnostni govor ter mu v imenu firme izročil denarno nagrado in posebno diplomu s podpisom člana upravnega odbora. Sam se je seveda tudi kratko zahvalil, nakar je bil povabljen na kosilo v direkcijsko menzo.

Ob treh popoldne se je vrnil v urad, kjer je prejel čestitke in darove kolegov iz drugih oddelkov, celo iz inozemskih podružnic, s katerimi je sodeloval pri raznih projektih. Slavje se je nadaljevalo do poznega popoldneva. Kot so mi povedali, je petindvajsetletna zvestoba enemu in istemu podjetju do upokojitve takrat (in še dolgo potem) pri Siemensu obvarovala uslužbenca pred odpustom.

Slavnosti so se zaključile nekaj dni kasneje s privatno večerjo, na katero je gospod Morich skupaj z nekaterimi kolegi, prijatelji in znanci povabil tudi mene, kar me je seveda zelo razveselilo. Lahko bi rekel, da me je, novega, torej komaj poznanelega kolega vzel v svoje okrilje tako na delovnem mestu kot tudi v zasebnem življenju.

Slavnostni govor predstojnika.

Pri večerji sem seveda bil neznanec med neznanci. Vendar mi ni bilo treba sedeti nekje osamljen, ker je marsikoga zanimalo zvedeti, zakaj sem sploh prišel iz inozemstva, da bi tam delal. Na uradniškem nivoju takrat namreč ni bilo tujcev, če izvezamo Avstrijce. Nemčijo so še vedno pestile posledice druge svetovne vojne in plače so bile prenizke, da bi privabile inozemske inženirje. Po drugi strani pa menim tudi, da ne bi mogel priti v tehnični oddelek (Technische Stammabteilung), kjer so se bavili z razvojem novih zaščitnih aparatov za daljnovode in velike stroje, kot so na primer generatorji v električnih centralah in transformatorji v električnih postajah, ko bi ne imel pomembnih priporočil. Sama srčna želja, da bi se udeleževal prav na tem področju, ne bi zalegla.

Znašel sem se torej med visoko kvalificiranimi specialisti in se dobro počutil, lahko bi rekel izredno dobro. Ker je bilo njihovo delo neobhodno potrebno za vzdrževanje proizvodnje in zanesljivo distribucijo električne energije, nekateri kolegi med vojno niso bili vpoklicani. Bili so v glavnem iz severnih krajev, zato na Bavarskem niso bili ravno priljubljeni: nekoliko omalovaževalno so jim pravili "Prusi". A prav ti Prusi so meni veliko pomagali, in ne samo strokovno, pa še posebno tisti, ki so bili že nekoliko v letih in so od doma bili drugače vzgojeni

Vse pisalne mize so bile potisnjene ob stran.

kot v Hitlerjevih časih. V veliko oporo mi je bil moj mentor, prav gospod Morich, sam Berlinčan, ki je imel nalogo, da mi sledi pri delu. Njegova skrb pa se ni omejila le na delo. Ko sva se na primer z ženo Mirello po pičlih treh letih izselila iz opremljene-ga podstrešnega stanovanja, je bilo treba kupiti pohištvo, spal-nico najprej, saj je v stanovanju, ki mi ga je Siemens dodelila, bila kuhinja že opremljena. Vrata trimetrške omare so pa bila defektna in prodajalec je skušal z vsemi mogočimi argumenti o-vreči moje pritožbe. Moja nem-ščina je bila še vedno pomanj-kljiva in kot novinec na tem po-dročju nisem bil dovolj bojevit, da bi dosegel zado-ščenje. Ko sem v uradu pripovedoval, kaj se mi do-gaja, in je gospod Morich to slišal, se je brez obo-tavljanja ponudil, da me pospremi v trgovino. Do-segel je, da so mi zamenjali desna vrata, ki se pa žal niso ujemala z ostalimi. Še enkrat je dosegel zame-njavo, a rešitev še ni bila zadovoljiva. Priskrbel si je torej naslov in telefonsko številko tovarne in dose-gel, da nam v tretje zamenjajo vrata, vendar pod po-gojem, da pridem osebno v tovarno kontrolirat, ali je vse v redu, predno nam jih pošljejo. Dva mlajša kolega sta me potem na soboto zapeljala v tovarno pri Stuttgartu. Gospodu Morichu se imam zahvaliti, da mi danes, po štiridesetih letih, ob pogledu na omaro ni treba žalovati za denarjem, ki sva ga s tako trdno voljo prihranjevala mesec za mesecem za na-jin prvi pomembni nakup.

Ob raznih prilikah, ko smo s kolegi kaj slavili ali me je gospod Morich povabil k sebi na dom, če je pogovor nekako usahnil, je sam gospod Morich za-čel obujati spomine, ki so se v šestdesetih letih nei-zogibno nanašali na drugo svetovno vojno. Kot pri-padnik protitankovske artilerije je bil skoraj štiri leta na ruski fronti, kjer je videl in doživel marsikaj. O tem sicer ni rad govoril, a ko je le kdaj začel, je na-daljeval, rekel bi, v nedogled. Imel sem vtis, da go-vori odkrito in pošteno, in zame je bilo tako zanimi-vo, da bi ga poslušal ure in ure. Občudoval sem člo-veka, ki je bil leta v prvi vrsti na fronti – in kakšni! – a je kljub vsemu ostal korekten, fin, da mu nikoli ni ušla grda beseda, vedno pripravljen priskočiti vsa-komur na pomoč. Družino s tremi otroki sem tudi spoznal, saj me je večkrat povabil k sebi na dom.

Dan se je srečno končal.

V sedemdesetih letih se je gospod Morich upokojil in pre-življal z ženo daljše premore drugje, a ko je bil v Erlangenu, sem šel večkrat k njemu in se zadržal v prijetnem pogovoru. Bil mi je zelo hvaležen, kajti s časom je zgubil vid in najin kle-pet mu je pomagal prebroditi čas.

Ko so se leta 1995 ob 50-let-nici uničenja mesta 13. februar-ja 1945 zavezniki sestali z Nem-ci v Dresdnu za slavno spravno gesto, so pri slovesnosti bili pri-sotni ameriški poveljnik genera-lštaba John Shalhashvili, bri-tanski feldmaršal Sir Peter Inge ter generalinšpektor zahodno-

nemške armade Klaus Naumann, kentski vojvoda v imenu angleške kraljevske družine, saški ministrski predsednik Kurt Biedenkopf ter župana Dresdna in pobratenega Coventryja, ki ga je nemško letalstvo med vojno skušalo popolnoma uničiti. Kot rečeno, je kljub gostom takega kalibra bila to le pravna ge-sta, in ne pravno dejanje. Anglija in Amerika nam-reč nista bili samo zmagovalki, nista niti bili napade-ni, pač pa sta sami napovedali vojno Nemčiji. Glavni govornik je bil stolni prošt iz Coventryja dr. Simon Barrington-Ward, in ker je gospod Morich pokazal veliko zanimanje, sem si priskrbel njegov govor, ki je tudi mene navdušil in mu ga med nas-lednjim obiskom prebral. Med drugim pravi: "Hit-lerjeva vojna je povzročila demonski orkan, ki nas je potegnil vse s seboj. Samo dinamika vojne je sprostila tudi pri nas vse zavore. Ko so britanske in ameriške enote uničile to mesto, smo utišali vse na-še moralne principe... Mi vsi smo bili sokrivi za smrt nešteti ljudi. To mi je postalo jasno šele ob pogledu na prostrane nemške ruševine. Tudi sam sem bil ujet v to krivdo. Potreboval sem odpuščanja, moral sem ozdraveti... Samo ko prejmemo odpušča-nje, bomo lahko pospravili ruševine, ki so v nas."

Ob takih besedah Nemci niso poskusili niti količ-kaj spremeniti zgodovine. Dresdenski župan je od-vrnil: "Danes se spominjamo vseh mrtvih, ki jih je terjala ta strahotna svetovna vojna. Vojna, ki je izšla iz Hitlerjeve Nemčije in ki se je na koncu kruto znesla nad našim mestom."

Konec devetdesetih let se je gospod Morich moral podati v tukajšnjo kliniko za obsevanje (Strahlenkli-nik). Tudi takrat sem ga obiskal. Slep je ležal ves

Slavljenčev govor privatnim gostom.

razburjen na postelji, ker ga je naslednjega dne čakala operacija, a ga žena še ni prišla obrit. Vprašal sem ga, kje ima brivski aparat, da bi ga jaz obril. Sprva ni hotel, češ, zakaj bi moral jaz to narediti. Mirno sem mu prišepnil, da sam nimam več očeta in da sva si midva zaradi dolgega skupnega življenja v uradu postala tako domača, da gledam nanj kot na očeta. Dovolil mi je, da ga obrijem in opazil sem par solz polzeti po njegovih licih. Morda je mislil na lastnega sina v Ameriki, kamor je emigriral in postal zdravnik.

Nedolgo za tem sem spet bil v družbi njegovih svojcev na erlangenskem pokopališču, ko so položili k večnemu počitku žaro z njegovim pepelom. Težko mi je bilo pri srcu.

Lojze Spacal in Zoran Mušič v Gradnem

Lojze Spacal, detajl abside.

pa odpadel omet, a Spacalov Sv. Jurij je ostal nepoškodovan. To je bilo dovolj, da so ljudje začeli govoriti o čudežu. Na stenah abside so upodobljeni Ciril in Metod ter mučeništvo Petra in Pavla. Osrednja slika v apside pa prikazuje Kristusa, ki ga častijo kmetje, vse pa je postavljeno v domače okolje, kjer prepoznamo vasiče in cerkvice. Ciklus, ki je bil izdelan leta 1942 zaključuje manj znano, a zaradi tega nič manj plodno obdobje umetniškega ustvarjanja Lojzeta Spacala. Spacalova sta tudi dva grafita, ki krasita stene ladje in upodabljata Oznanjenje in Obisk.

Križev pot je istega leta, na Spacalovo povabilo, naslikal Zoran Mušič. Kaže na takratni razgiban in trpeč Mušičev slog, ki napoveduje njegovo dokončno umetniško zrelost.

Iz Dobrovega se ponovno spustimo proti meji z Italijo, za vasjo je na desni odcep za Višnjevnik. Med trtami in kmečkimi hišami se cesta dvigne in po nekaj kilometrih nam tabla na levi pove, da smo v Gradnem, majhni podeželski vasi strnjeni okrog župne cerkve Sv. Jurija. Gradno je videti kot da bi ga tok časa obšel, briški vinogradi ga ščitijo pred nasilnimi spremembami. Cerkev hrani vrsto stenskih poslikav Lojzeta Spacala in Križev pot, ki ga je na lesu z oljnimi barvami naslikal Zoran Mušič (ključi so pri Magdi Erzetič, gradno 76, pri cerkvi, tel. 065 42547). Poslikave prekrivajo stene in strop abside, na katerem je Spacal upodobil zaščitnika cerkve. Leta 1946 je zaradi potresa s stro-

Zoran Mušič, VII. postaja Križevega pota.

(Iz knjige *Umetnost in narava v dvogovoru*, Odborništvo za kulturo Občine Trst, Editoriale Lloyd, 1999)

M. Žitnik

Čarodejke (LXIII.)

PREGRADE

»Ti bo zlomil srce, kakor piškote, preden jih poje kak poredni otrok... to je najbolj gotovo!«

Gizela me draži, a ji je prav in jo zabava, da sem okusila tako lep objem.

»Saj ni infantilnež in se me oklepa kot odrasel človek!«

»In si končno doživela svoj škandal!«

Ji oporekam: »To ni noben škandal, če se ne motim, je vse skupaj podobno ljubezni.«

»Veš, zate pa je to prepozno! Ljubezen je treba gojiti in ti se nisi v zadnjih letih niti malo potrudila, da bi bila v teh zadevah na tekočem.«

»Torej bom podobna zdrobljenemu piškotu!«

»Lahko le nerodno polomljenemu!«

»Kakor hoče on in nikakor ne ti!«

»Si pozabila na večno spremljevalko Modražnikovo, no, na prerokovalko! Z njimi nastopa ona! Prava mačka!«

»Saj nima posluha! Je zraven kot plačana sodelavka!«

»Dobra pretveza! Tako so si vsi poiskali pravi čas za pustolovščine!«

»Če ti kaj škoduje, protestiraj!«

»Po vseh najinih prijateljskih zaupnostih naj bi ti bila nevoščljiva ali celo sovražna? Mar ne poznaš mojega smisla za hece!«

»Ta ljubezen ni noben kabaret. Kvečjemu je to tvoj zakon!«

»Oh, to že dolgo vem! Zdi se, da je z vso zadevo seznanjena tudi javnost. Ampak jaz – vztrajam pri mojih pravicah. Zakonskih, čeprav se zdi, tudi meni, da zganjam kabaret. Vidiš, da je življenje tako ali drugače solzna dolina!«

»V tem stanju je potrebna železna drža.«

»To praviš ti, ki še nisi okusila nobene prave prevare!«

»Ne ponavljam svojih starih sentenc, prosim!«

»Tudi ti potrebuješ zavezništvo!«

»Stvari so se pojavile same od sebe.«

»Ker si po ljubezni hrepenela!«

»In ni tako!«

Zagrabim torbo in se poslovim. Trenutno me mikajo bolj smiselni dialogi.

Prav v tem zame olajšanem ozračju med ljubeznijo, kakor jo imenujem jaz, škandalom, kakor ga imenuje Gizela in »bodočo poroko«, kakor tej zadevi pravi moj oče, me vznemirja branje članka o Alžiriji, ki se je kar na lepem, a zaradi nelepih zadev, pojavila na prvih straneh dnevnega časopisja. Tamkajšnji strašni fundamentalisti so povzročili nove smrtne žrtve. Pokoli so tudi v večjih mestih, ne samo po puščavskem divjem predelu, kamor so se zagotovo poskrili klavci raznih vojskujočih se frakcij. Zagotovo so med njimi tudi borci za svobodo, toda vojna za osamosvojitve se je že zdavnaj končala, časniki pa poročajo o včerajšnjih žrtvah. Morda, ko se vrača Said v svojo domovino, ni vedno varen. V francoskem dnevniku berem, da imajo pokoli s prostovoljnimi samomorilci zelo jasne matrice: v mošejah, ki so pod vplivom FISA, načrtujejo ob verskem shodu, baje ob koncu tedna, že nekaj let zapovrstjo, žrtve, ki imajo samo ta greh, da so študentje ali izobraženci. Takorekoč pismeni ljudje. Na tistem se sama zase opravičujem Saidu, če je sploh še živ, in če bo sploh še kje dolgo živel...

Ko sem predragemu sedanjemu »škandalu« povedala, da ga tako imenuje Gizela, a da ga podpira Modražnikova, je zaigral točno tisti motiv, ob katerem sem bila vsa iz sebe, ko sem na žametnem sedežu uživala na koncertu.

Saj ljubezen ni noben greh! Morda mi je Gizela nekoliko zavistna, ali pa bi z izzivalnimi pripombami hotela izvedeti podrobnosti. Ljudmili, Jani Komenski, pa tudi Angeliki in še marsikomu bi rada povedala čim več, ta moj »škandal« pa je karseda preprost!

Se hahljam, skrivnostno, zasanjana sem, hitro opravljam vse svoje dolžnosti, na nikogar se ne jezim, ker je »škandal« še vedno tod naokrog, enako razposajen kot jaz.

Ingrid Modražnikova se je začela ukvarjati s starimi obljubami, tistimi, na katere smo vsi pozabili. Prevaja Ljudmilino pesmi v japonščino in Gizela pravi, da je to zares čuden pojav.

(dalje)

Aleksander Furlan

Stric Jakob

Stem prispevkom se družinska kronika vrača v Barkovlje, v rojstni kraj moje matere, k Obersnelovi družini, ki je živela na Furlanski cesti na ovinku pri Rumeni hiši kot polkmečka, ali če hočemo, pol delavska družina.

Oče Franc, torej moj nono, je bil zaposlen v tovarni ledu (danes se to čudno sliši), ki se je nahajala nasproti vhoda na barkovljansko pokopališče. V tej tovarni so proizvajali led v »štangah« in ga z vozovi delili po gostilnah, restavracijah ali vse tam, kjer so ga naročali. Tovarna je obratovala na parni pogon in je svoj čas izpodrinila kraške ledarje in ledenice, ki so prej delali isto, samo da je led proizvajala narava.

Isto usodo kot ledenice in ledarji je doživela tovarna ledu ob iznajdbi električnega hladilnika, morali so jo zapreti.

Vse to sploh ni vplivalo na Obersnelovo družino, nono je bil tedaj že upokojen in otroci odrasli. Doma so redili do tri kravice, si pomagali s prodajo mleka, zredili prašiča, pridelali vino in zelenjavo za svoje potrebe, tako da v hiši ni bilo nikoli pomanjkanja. Moja mama je bila najmlajša od petih otrok in posebno oba brata sta jo imela zelo rada.

Za soseda jim je bila družina poznejšega duhovnika in monsignorja Matije Škabarja. Družina Škabar ni bila ravno premožna in za doštudiranje sina Matije ji je zmanjkalo denarja; kljub temu, da so se ukvarjali s cvetličarstvom, so se odločili za prodajo enega od svojih paštnov. Pašten je mejil na nonotov vrt, oče Škabar ga je ponudil, kot se spodobi, prav njemu, ki ga je rade volje kupil – vse lepo in prav. Tisti pa, ki ni pozabil na ta pašten, na ta majhen košček zemlje, je bil prav gotovo gospod Matija Škabar.

Gospod Škabar je bil nekaj let za kaplana v Barkovljah, pozneje je služboval v raznih

naših krajih, prihajal pa je vedno rad v rodne Barkovlje, ob raznih cerkvenih slavljih, procesijah, pogrebih in podobno. Vsakokrat, ko je srečal mojo mamo, jo je vprašal: »Ančka, kaj rase na našem paštnu?« Mama, takrat še zelo mlada punca, mu je morala povedati, da še zmeraj rastejo cjentne, martinke, pušpan, frgist itd. Po nasmešku, ki je temu odgovoru sledil, je mama sklepala, da je prav odgovorila, ker gospod Matija je bil zadovoljen.

Tudi to je bil način za ohranjanje stikov s svojim krajem in s svojimi koreninami.

V družini je po značaju in posebno po trmi izstopal stric-ujec, materin brat, so včasih rekli, stric Jakob, ki je svojo trmo brez dvoma podedoval po kraških prednikih. Rojen v Barkovljah leta 1901, se je izučil za kovača-ključavničarja, in kot dobremu delavcu mu ne bi smelo zmanjkati dela, usoda pa, kot mnogim drugim, mu ni bila preveč naklonjena. Prišel je na oblast fašizem in za vsako delo ali službo so vprašali za izkaznico, potrdilo o vpisu v fašistično stranko. Jakob o tem ni hotel niti slišati,

trma pač, sedaj pa že zavedna, posledica tega je bila, da ni našel dela nikjer.

Ostala mu je samo pot v emigracijo, in sicer v Argentino. Odpotoval je leta 1926 z istim parnikom kot Ubald Vrabec, ki se ga je prav dobro spominjal, kako je med plovo kratkočasil potnike-emigrante z igranjem violine. Po stričevem pripovedovanju Argentina v tistih letih še zdaleč ni bila obljudena dežela, kot so si jo predstavljali in pričakovali izseljenci. Razne revolucije, prevrati, puči, vojaški ali ne, so si sledili kot na tekočem traku. Vsako jutro so morali najprej in previdno vprašati, kdo je tisti dan na oblasti, ker vsaka beseda odveč bi lahko imela hude posledice. Kar je zaslužil, je za-

Stric Jakob na fotografiji iz Buenos Airesa.

dostovalo komaj za preživetje, razmere so bile take, da denar ni veljal nič, tako da je tam zdržal le dve leti in pol.

Tačas je pisal domov staršem, da je vse dobro in v redu, pošiljal fotografije, med drugimi tudi kako sedi v avtomobilu z rokami na krmilu.

Starši so seveda vsemu temu verjeli in ponosno kazali slike sosedom in znancem, zadovoljni, da si je »naš Jakob« kupil avtomobil v časih, ko so bili pri nas zelo redki in se jim še ni reklo avto, ampak »benzina«.

Kako je bilo s to stvarjo o avtomobilu je povedal pozneje, ko se je vrnil iz Argentine. Avto je bil samo narisani in lepo pobarvan na lepenko, kot gledališka kulisa, zadaj na leseni pručki pa je sedel Jakob in stvar je izgledala kot zares.

Po vrnitvi so se stvari za Jakoba ponavljale, vedno zaradi njegove trme, ki je zdaj prerasla že v odpor, ni bilo govora o kakšnem delu, vsaj v Trstu ne.

Nekdo mu je povedal, da so stvari v Rimu, zibelki fašizma, čisto drugačne, da tam ne sprašujejo po nobeni izkaznici in odpravil se je v Rim, našel delo pri nekem grofu veleposestniku, ki ga res ni brigalo za nobeno izkaznico. Popravljal je stroje in razno kmečko orodje na veliki kmetiji in vse, kar je bilo železnega, je bilo njegovo delo.

Opravljal je svoj poklic, zraven opazoval običaje in navade domačinov kolo nov-spolovinarjev, v resnici pa podložnikov grofa. Takrat (v dvajsetem stoletju) je imel grof še »pravico« do »Ius primae noctis«, se pravi, če mu je bilo dekle, hči kateregakoli kolona, vseh in po godu, je moralo noč pred poroko pre spati na grofiji.

Iz grofove kovačnice v sedmih letih, kolikor jih je tam prebil, je Jakob videl kar nekaj deklic, ki so zvečer obiskale gospoda grofa z lepo okrašeno košaro sadja, zjutraj navsezgodaj pa odhajale proti svojemu domu in k skoraj bodočemu ženinu. Komentarje prepuščam bralcem.

Zgodí se v časih, da celo grofje propadejo in njihovo imetje z njimi, tako se je zgodilo tudi temu, kjer je bil stric zaposlen. Vrnil se je spet do-

mov k staršem, tačas si ustvaril družino z domačinko kraševko.

Bilo je to pred drugo svetovno vojno in našel je delo pri podjetju Schramek, na Ulici Moreri, pri Murvah po naše, v Rojanu. Temu podjetniku, Nemcu po rodu, ki je delal veliko za vojaške namene, ni bilo dosti mar za izkaznice, dal je več na sposobnost in voljo svojih uslužbencev, tako je stric ostal pri njem, kot cenjen delavec, še dolgo let.

Svoj trmast antifašizem in slovensko zavednost je Jakob kazal marsikje, razlogov in priložnosti ni manjkalo. Potrdil ga je tudi med drugo svetovno vojno s tem, da je pomagal partizanom, lahko rečemo, da je delal za partizane, popravljal je namreč puške in razno orožje, namenjeno na Kras in še druge kraje.

Popravljanje pušk se je začelo ob razpadu italijanske vojske leta 1943, ko je bila Furlanska cesta polna bežečih italijanskih vojakov, ki so svoje orožje metali stran po raznih potokih in v obcestne jarke. Domačini Barkovljani in sam Jakob so to orožje pobirali in nosili v njegovo barako visoko v pašnih proti gozdu. Kar je bilo dobrega so nesli naprej proti Opčinam, drugo je stric popravil ali naredil iz dveh pušk eno.

Pozneje, do konca vojne, so mu aktivisti nosili delo kar na dom, da je bila pri njem že majhna orožarna. Koliko je s tem svojim delom tvegala, si lahko predstavljamo.

Zvedel je, da je blizu svetilnika, proti Greti, na posestvu grofov Marenzi, neki »bunker« s partizanskim imenom »Morje«; neko nedeljo popoldne, lepo oblečen in zlikan, kot je po navadi hodil v prostem času, je vzel s sabo šestletnega sinčka in šel pogledat, kje se ta bunker dejansko nahaja. To posestvo je imel v najemu in na njem obdeloval zemljo človek, ki ni bil domačin, bil pa je zaveden Slovenec, Toni Sukljan po imenu, ki je tudi sam sodeloval s partizani. Bunker je skopal pod hlevom, kjer je redil koze in druge živali, vhod pa pokrila z listjem in slamo, v slučaju nevarnosti tudi z gnojem.

Stric Jakob v mladih letih.

Buenos Aires. Jakob sedi prvi na desni.

Moram povedati, da je ta »bunker« služil kot vmesna postaja med mestom in ostalim ozemljem. Sem je prihajala razna propagandna literatura, letaki in podobne stvari, ki so jih skrivaj razdeljevali po mestu. Tu so se ustavljali in spočili razni diverzanti, namenjeni v Trst, ali obratno, itd.

Slučaj je nanese, da ob Jakobovem obisku Tonea Sukljana ni bilo doma, v bunkerju pa so bili ljudje Bog ve od kod, ki strica niso poznali, a so iz opazovalnice natančno sledili njegovim premikom. Jakob ni bil visoke rasti – črnih las, črne polti in po mestno oblečen pa je izgledal kot kakšen južnjak, kvesturin-ogleduh in možje v bunkerju so že sklenili, da se ga bodo znebili ali, bolj enostavno, ga ustrelili. Problem je predstavljal otrok; kaj narediti z njim? Oklevali so, hvala Bogu, dolgo časa, drugače bi bila zadeva takoj rešena, dokler se ni vrnil domov Sukljan, ki je Jakoba dobro poznal in zadevo razčistil.

Za svoje prizadevanje in delovanje proti fašizmu je stric prejel celo priznanje na jugoslovanskem konzulatu na Greti.

Po vojni se ni več brigal za politiko, vsak namig na to temo je padel v prazno. Zakaj? Verjetno, tako sem razumel, ker je uvidel, da tiste obljubljene dežele, ki jo je iskal v Argentini, tudi socializem mu ne more dati. V svoji preprostosti, kot delavec, je to razumel dosti prej kot marsikateri učeni človek.

Jakob si je kot moralno dolžnost naložil na rame še mojo vzgojo in me na nek način vodil, po svojih sposobnostih, iz dobe naraščajnika. Bil sem namreč sirota po očetu in mama, njegova sestra, je bila pre-

pričana, da mora biti moški tisti, ki naraščajnika moškega spola vodi v tej kritični dobi.

Pri štirinajstih letih, mimogrede povedano, še v kratkih hlačah, sem se šel učiti za mizarja in delo mi je nekako priskrbel sosed Branko Pertot, tudi on mizar in zraven še dober tehnični risar in načrtovalec, v službi prav tam, kjer sem bil za vajenca. Prihajal je večkrat k nam, kar tako na pomenek in kozarec vina.

Po celodnevem delu sem moral, kot vajenec, obvezno zahajati v večerne

šole, in sicer v tehnično šolo A. Volta, tam smo se naučili marsikaj zanimivega, kar nam je pozneje v poklicu prišlo prav. Ker so takrat šolo vodili strokovno zelo sposobni mentorji, je bila pot v šolo zelo prijetna, in čeprav smo bili že trudni od dela, smo začetek pouka nestrpnost pričakovali.

Kljub zadoščenju, ki mi ga je dajala šola, sem prihajal zvečer domov, po štirinajstih urah odsotnosti, že malo truden. Nekega večera sta me ob vrnitvi domov v hiši čakala stric in mama, oba v solzah; kaj se je pa zdaj zgodilo? Nič, bil je tukaj Branko in sta ga vprašala, kako je z mano, če sem ubogljiv in priden itd. Branko, ki je govoril malo čudno, vsaj za nas in za tiste čase, je povedal, da sem »attivo«, aktiven; no, in kaj je to? Danes vem, da bi se lahko reklo enostavno, da sem delaven, takrat pa nihče, kar nas je bilo v hiši, ni znal razložiti te besede, iz tega taka velika žalost. Sumim, da celo Branko ni vedel točno, kaj to pomeni. Za mamino in strica, kaj dobrega gotovo ne. Poslušati sem moral celo vrsto črnogledih prerokovanj češ da, kaj bo z mano, če bo šlo tako naprej in bom še naprej »attivo«.

Jezen sem bil na Brankota, saj sem mu naredil vse, kar me je prosil, celo peš sem hodil iz mesta in mu nosil domov dolge kose lesa, ker v tramvaj ga niso sprejeli.

Z leti se je ta nesporazum razčistil, ostalo pa je prepričanje, da nam italijanščina včasih ponagaja. Plačevali smo davke in izpolnjevali vse državljanске dolžnosti, a bili vendar drugačni. Taki smo bili takrat in nekateri verjetno so še danes taki kljub tolikim besedam o večkulturnosti; Slovenci smo pač.

Odstiranje zgodovinske resnice

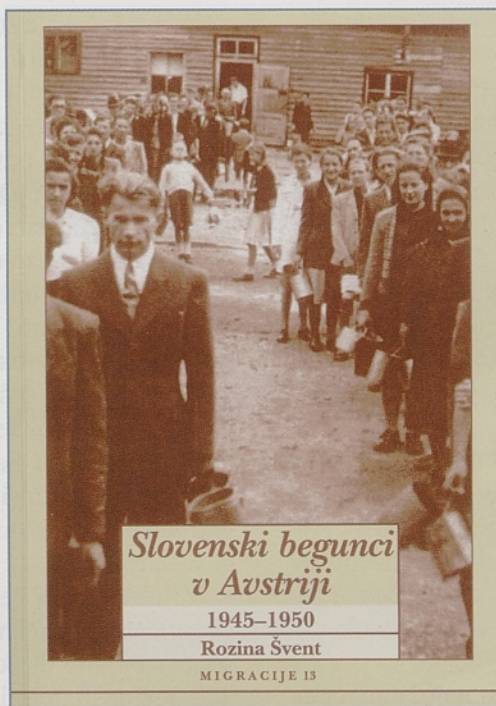
V knjižni zbirki *Migracije*, ki jo izdaja Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, je tik pred koncem leta 2007 izšla 378 strani debela, izredno dokumentirana in dragoceno ilustrirana študija *Slovenski begunci v Avstriji 1945-1950*.

V kolofonu beremo, da so je natisnili le 360 izvodov, čeprav bi morala vsebina zanimati veliko širši krog, saj obravnava eno izmed najbolj tragičnih, po svoje, kot bomo videli, pa tudi spodbudnih obdobj naše zgodovine.

Študijo je napisala znana knjižničarka, zgodovinarica in raziskovalka izseljenskih vprašanj dr. Rozina Švent (r. 1951 na Ptuj), ki je večkrat kaj napisala tudi za *Mladiko*. Po elektronski pošti se je o tem delu oblikoval intervju z avtorico, ki ga tu objavljamo.

► Prijatelji in znanci, zlasti tisti, ki večkrat zaidejo v Narodno in univerzitetno knjižnico (NUK), Vas poznajo predvsem po vašem poklicu, saj ste bibliotekarka, ki ima na skrbi nekdanji »D-fond« – zbirko širši javnosti nedostopnih tiskov slovenske povojne politične emigracije, mnogokdaj tudi zamejstva (danes je to Zbirka tiskov Slovencev zunaj Republike Slovenije). Kateri vzroki so vas privedli do tega, da ste začeli proučevati usodo povojnih slovenskih beguncев v Avstriji?

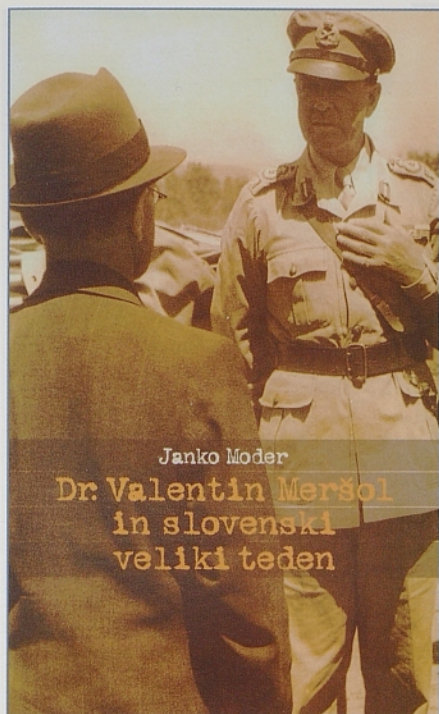
Knjiga Rozine Švent o slovenskem begunstvu.

► Pravzaprav je težko odgovoriti le v nekaj besedah – zagotovo pa je to predvsem rezultat mojega 25-letnega dela na tem delovnem mestu. Kot zgodovinarico so me

zanimale vse knjige in pa periodika, ki je bila shranjena v »D-fond«. Da sem lahko svetovala drugim uporabnikom, je bilo treba večino knjig kar lepo prebrati in tako se je v meni nabiralo vse več »vedenja«, ki ga je bilo treba nekako dati na papir. Prvi korak je bil narejen že v moji magistrski nalogi »Publicistična dejavnost slovenske emigracije po drugi svetovni vojni«.

»Begunske zgodovine« – kot evropskega pojava – pa sem se študijsko lotila v začetku 90. let, po razpadu Jugoslavije, ko je ta tema spet nekako prišla v ospredje. Ob gledanju televizije, ki je prikazovala beg civilnega prebivalstva iz Hrvaške, BiH ..., ki

je našlo zatočišče po različnih evropskih državah in

“Dr. Valentin Meršol in slovenski veliki teden” in “Slovenija 1945”.

tudi v Sloveniji – se je »pisala« nova begunska zgodovina, ki pa je bila bistveno drugačna od tiste, ki sem jo poznala iz prebranih spominskih zapisov. Novi begunci so bili praktično povsem odvisni od pomoči različnih človekoljubnih organizacij in večino časa so preživeli v brezdelju in pogovorih. Begunci, ki so Slovenijo zapustili večinoma v prvih dneh maja 1945, pa so se uspeli organizirati že po nekaj dneh – lahko bi celo rekli, da je šlo za nekakšno posebno slovensko redoljubnost.

In bil je že tudi čas, da se odstrani »prah pozabe« (namerne?), ki je več kot petdeset let prekrival resnico o enem najbolj tragičnih dogodkov iz sredine 20. stoletja (konec druge svetovne vojne in umik domobranske vojske in civilnih beguncev – okoli 20.000-25.000 Slovencev – v Avstrijo in Italijo pod okrilje zahodnih zaveznikov ter nato njihova predaja/izročitev jugoslovanski vojski ... izvensodni poboji velike večine vrnjenih), in se razkrijejo dogajanja, ki so za vedno zaznamovala tako Slovence v domovini kot tudi tiste, ki so si konec 40. let našli novo »domovino« v prekooceanskih državah – tako imenovano slovensko diasporo.

Sam pojav nas nekoliko spominja na »zgodbo o dachavskih procesih in o Golem otoku«, ki je bila dolgo časa prikrita, nato je morala najprej doživeti neke vrste analizo zgodovinskega dogajanja, tej fazi pa je nato sledila še literarna obdelava ...

In zelo podobno se dandanes dogaja s tako ime-

novano »begunsko zgodbo«, ki se je nekako začela razkrivati v začetku 90. let v obliki spominskih zapisov nekdanjih udeležencev tega dogajanja (Marijan Eiletz, Marijan Tršar, Metod M. Milač, Marko Kremžar, Kajetan Gantar in drugi), svoj višek pa dosegla v zadnjih treh letih v kar šestih samostojnih knjigah, katerih vsebina se neverjetno prepleta in dopolnjuje.

To so knjige: **Janko Moder** – *Dr. Valentin Meršol in slovenski veliki teden* (Celjska Mohorjeva družba 2005); **John Corseillis in Marcus Ferrar** – *Slovenija 1945: smrt in preživetje po drugi svetov-*

ni vojni (Mladinska knjiga 2006, Zbirka »Premiki«);² **France Pernišek** – *Moj begunski dnevnik: 1945 - 1949* (Studia Slovenica 2007); **Alojz Rebula** – *Ob babilonski reki* (Celjska Mohorjeva družba 2007); **Jože Rant** – *Slovenski eksodus leta 1945* (Buenos Aires, samozaložba 2007) in **Rozina Švent** – *Slovenski begunci v Avstriji 1945-1950* (Založba ZRC SAZU 2007, zbirka »Migracije, 13«).³

V vseh teh knjigah nastopajo poleg samih beguncev tudi iste glavne osebe – seveda v Rebulovem romanu nekoliko zakrite, vendar še vedno zelo dobro prepoznavne (Nivelson = J. Corseillis; dr. Marjol = dr. Valentin Meršol; Mornik = K. Gantar st.; Memor = ravn. Marko Bajuk itd.).

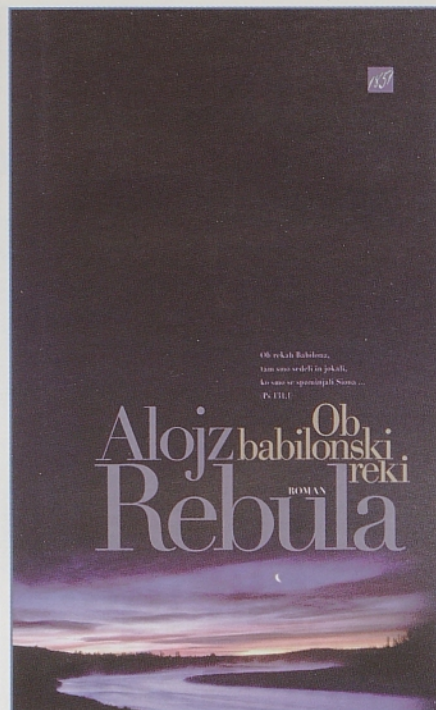
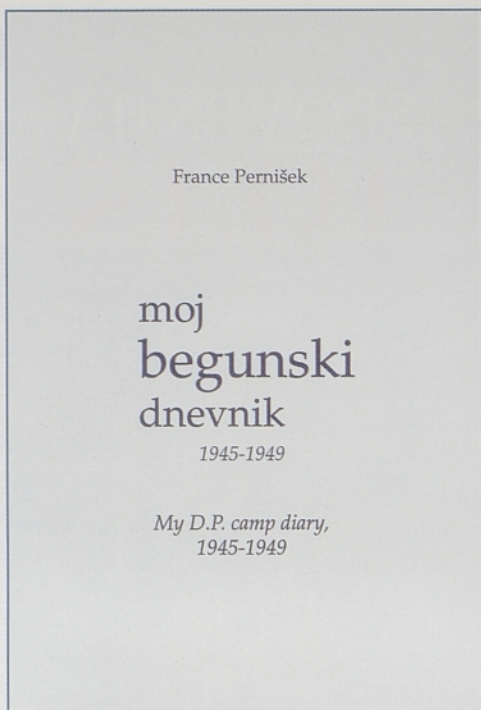
¹ Izpostavila bi izključno književna dela, ki so v zadnjem času izšla v Sloveniji – eno pa v Argentini. Če bi to problematiko obravnavali v vsej njeni širini, bi, seveda, zlasti v Argentini in v ZDA, našli celo vrsto del s podobno tematiko – in to že vse od konca 40. let dalje (npr. prispevki v Koledarjih/Zbornikih Svobodne Slovenije, v revijah Vestnik, Tabor in Duhovno življenje ter v številnih spominskih in zgodovinskih oz. dokumentarnih knjigah). Tudi v Sloveniji se je ta tematika začela najprej obravnavati v periodiki, npr. v Borcu, v glasilu Nove Slovenske zaveze Zaveza, Demokraciji in drugod.

² Knjiga je leta 2005 izšla najprej v angleškem izvirniku.

³ Zadnje delo je nekoliko predelana doktorska disertacija R. Švent »Življenje Slovencev v begunskih taboriščih na avstrijskem Koroškem po drugi svetovni vojni: 1945 – 1950«, Ljubljana, Filozofska fakulteta 2006. Knjigi je dodan tudi pregled literarnega ustvarjanja slovenskih beguncev, ki ga je napisala dr. Janja Žitnik.

Zaradi pomanjkanja relevantnega arhivskega gradiva, ki je bodisi še nedostopno⁴ ali pa je bilo sistematično izloženo in morda celo uničeno, smo morali avtorji seči tudi po sekundarnem gradivu – po spominskih zapisih in pričevanjih.

Pozoren bralec, ki se bo lotil branja vseh šestih knjig, bo tako do podrobnosti spoznal to zanimivo zgodbo oz. »epilog državljanske vojne na Slovenskem /.../ usodo poražene protikomunistične strani, obsojene na izginotje, v svojem ostanku pa na dramatični eksodus in v domotožno diasporo.«⁵

„Moj begunski dnevnik: 1945 - 1949“ in „Ob babilonski reki“.

► Katera izmed zgoraj omenjenih knjig Vas je najbolj pritegnila?

► Za kratek čas prav vsaka izmed njih – morda sem bila še najbolj razočarana ob branju Perniškevega objavljenega dnevnika, ki se precej razlikuje od originalnega dnevnika, katerega kopije mi je že pred leti poslal sam avtor.

Zelo se mi zdi zanimiva primerjava med Rebulovim romanom in mojo znanstveno monografijo, ki pripovedujeta skoraj isto »zgodovinsko zgodbo« – prva si lahko zaradi »literarne izpolnitve« privošči več svobode in si ob tem avtor zastavlja tudi številna etična in moralna vprašanja ter na nekatera tudi že odgovarja; druga pa nas do najmanjše podrobnosti seznani z neposrednim življenjem teh beguncev: organiziranost te relativno homogene skupnosti, delovanje na področju vzgoje in izobraževanja, kulturnega delovanja – od pevskih zborov do gledaliških predstav, tiskarska produkcija, versko delovanje itn. Knjiga je opremljena tudi z vsem potrebnim znanstvenim aparatom (številnimi opombami, pre-

glednicami, grafi in fotografijami).

Sama sem vseskozi skušala biti predvsem objektivna in do najmanjše podrobnosti rekonstruirati zgodovinsko realnost. Predvsem pa sem se, zaradi narave knjige, vzdržala vsake subjektivne ocene oz. razmišljanja.

Zelo natančno pa sem prebrala Rebulovo knjigo. Nekaj njegovih, zlasti etičnih pomislekov si vsekar zasluži pozorno branje in razmislek:

- *Hipokratova prisega* in ravnanje večine zdravstvenega osebja, ki je spremljalo konvoj domobranskih ranjencev – prepustili so jih negotovi usodi, sami pa so se umaknili na Koroško.⁶

- *Domobranska vojska v Vetrinju* – zakaj se večina ni preoblekla v civilna oblačila in se tako izognila predaji; vloga slovenskih prevajalcev, ki jih je zavezovala »prevajalska molčečnost«.⁷

- *Vsi so pobijali, tudi domobranci so žal pobijali*.⁸

- *Narodni odbor* – »Politični analfabetizem! Da ti domnevni politiki ne vedo za obstoj teheranskih in jaltških sklepov! Letajo okrog s spomenicami od vrat do vrat, pa komaj pridejo do kakšnega pribočnika, kaj šele višjega oficirja. Samoponiževanje, ka-

⁴ Predvsem zelo pomemben in obsežen arhiv papeškega delegata za slovenske begunce v Avstriji in Nemčiji, dr. Jožeta Jagodica, ki je shranjen v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani in je pod klavzuro do leta 2045. Nekateri zasebni arhivi pa so, zaradi neurejenosti (npr. salezijanskega duhovnika Alojzija Luskarja) ali nezaupanja, prav tako nedostopni.

⁵ Citat iz spremne besede na zavihku Rebulovega romana.

⁶ Str. 154. Podobna dilema se pojavi tudi v Modrovi knjigi na str. 203-210.

⁷ Str. 34-35 in str. 52.

⁸ Str. 41.

kor je bilo samoponiževanje pred Nemci v Ljubljani.«⁹

• *Bolestni antikomunizem* med vodilnimi politiki in nekaterimi duhovniki (dr. F. Blatnik = antikomunist v talarju, rezka inteligenca in rezko srce); Antikomunizem je tem ljudem življenje.¹⁰

• *Odklanjanje repatriacije* – »Vsaka vrnitev je slabitev emigrantske fronte /.../ je priznanje legitimite diktaturi (v Jugoslaviji, op. R. Š.).«¹¹

• *Begunstvo* – »Za mlade je bilo begunstvo nekaj drugega kot za starejše«¹² – izredno domotožje pri starejših, ki ga mlajši (zlasti otroci) preprosto niso občutili, saj so po večini le zamenjali »kraj bivanja«, ob sebi pa so imeli tako starše kot sorodnike in vrstnike.

• Kateri del krščanstva je šel čez Ljubelj – najboljši ali najbojevitější? Svojevrsten katoliški protikomunizem – z rožnim vencem v eni in z brzostrelko v drugi roki = križarska tragika!¹³

• Kako to, da nihče od beguncev zaradi tragedije (vrnjenih in pobitih domobrancev) ni izgubil vere? »Bila je čudovita vdanost!«¹⁴

• »Pozabiti moramo, ne izkopavati! Odpustiti, a ne pozabiti, to ni sprava /.../ Zato sprava dejansko ni mogoča. Ker narod pozabiti ne sme. Narod brez zgodovine ni narod /.../ In zgodovine ni, če ni zapisana.«¹⁵

Še na naslednje bi opozorila: »Tako ta roman pomeni nekako vstop v svojevrstno ustvarjalno praznino. Piscu pa ni šlo za njeno literarno izpolnitev, saj je delo nastalo iz dolgoletnega trpečega vživljanja v tragiko državljanske vojne, z dodano tragiko izselit-

„Slovenski eksodus leta 1945“.

ve dvajset tisoč Slovencev, s sledečo razpršenostjo po svetu, od Kanade do Argentine in Nove Zelandije.

Kar je pisca zadrževalo, da je šele zdaj prišel do zdavnaj zamišljenega dela, je bil tehnični problem: v kakšnem pripovednem ključu prikazati to dramatično dogajanje, tako da bi ga pri tem ne inspirirala toliko lastna zgodovinska presoja kolikor dokumentirana resnica zgodovine. Resnica, brezobzirna, čeprav umetniško prikazana resnica tega, kar je bilo in kakor je bilo. Delal je namreč na dokumentih. Zaradi distance do žgoče snovi je za glavnega junaka izbral tujca, Angleža (Johna Corsellisa, op. R. Š.), humanitarnega delavca v taboriščih na Koroškem. Njegova navezanost na slovenskega človeka, ki ga tam spozna, ga – tudi pod vplivom ljubezni do Slovenke –, tako rekoč duhovno posloveni.¹⁶ Ko se vrne v Anglijo, čuti nepremagljivo potrebo, da si s samostojnim raziskovanjem razkrije potek grozot v juniju 1945.«¹⁷

► *In za konec – je ta »begunska zgodba« res že dobila svoj končni epilog, ali ji še kaj manjka?*

► V glavnem je velika večina dejstev že poznana oz. zapisana. Kot žensko me nekoliko vznemirja le še vloga žensk v tej »begunski zgodbi« – ta bi si zaslužila še dodatno poglobljeno študijo. Tudi tukaj bi lahko uporabili znani slovenski pregovor, da ženska podpira tri vogale v hiši! Nekateri, ki so se na pot podale same in z majhnimi otroki, so podpirale vse štiri vogale. In ob tem solidarno pomagale svojim sotrpinkam in pri različnih taboriščnih delih, sodelovale v vzgojno-izobraževalnem procesu, pri kulturnem življenju ... vso javno pohvalo pa so si v glavnem prilastili moški.

¹⁶ Morda je to v romanu podano celo nekoliko pretirano in »po slovensko patetično« – svojima otrokoma da imeni »Slovenija« za hčerko in »Triglav« za sina – tretjemu otroku pa žena Vanda z veliko muko izbori angleško ime »Archibald«.

¹⁷ V mislih ima knjigo »Slovenija 1945 ...«. Citat je vzet z zavihka Rebulove knjige.

⁹ Str. 51.

¹⁰ Str. 69, str. 77, str. 82.

¹¹ Str. 119.

¹² Str. 144. To bolečino nam v svojih dnevniških zapisih izpove tudi France Pernišek, ki ga pogosto citirajo vsa zgoraj omenjena dela – predvsem ker gre za povsem avtentične zapise iz tistega časa, ki vsebujejo celo vsebino nekaterih originalnih dokumentov, ki so nam za sedaj dostopni le v tej obliki.

¹³ Str. 262.

¹⁴ Str. 294.

¹⁵ Str. 301.

Primož Sturman

Onstran bistro Soče – Di ca dal limpi Lusing (II.)

Niz pogovorov z najvidnejšimi predstavniki furlanskega družbenega in kulturnega življenja začnemo z dr. Lorenzom Pellizzom, predsednikom Furlanskega filološkega združenja – *Societât Filologjiche Furlane*. Ta osrednja furlanska kulturna ustanova ima svoj glavni sedež v videmski palači Mantica na Ulici Manin. Združenje razpolaga z izredno bogato knjižnico, zelo razvejano pa je tudi njegovo kulturno delovanje. FFZ redno pripravlja simpozije, debatne večere, izdaja knjige in serijske publikacije o vsem, kar je furlanskega, in še dlje.

Predsednik FFZ Lorenzo Pellizzo je po izobrazbi in poklicu sicer gospodarstvenik, opravlja namreč funkcijo predsednika upravnega odbora Čedajske banke. Vrstam Furlanskega filološkega združenja se je po očetovih stopinjah pridružil že pred desetletji, dalj časa je opravljal funkcijo blagajnika, leta 2001 pa je pri vodenju FFZ nasledil prera-
no preminulega Manlia Micheluttija.

Furlansko filološko združenje je bilo ustanovljeno leta 1919. Iz katerih vzgibov so črpali ustvarjalno moč tedanji ustanovitelji?

Furlansko filološko združenje so pred skoraj devetdesetimi leti v Gorici ustanovili goreči privrženci furlanskega jezika in kulture. To so bili Giovanni Lorenzoni, ki je bil tudi njegov prvi

predsednik, Bindo Chiurlo, Ugo Pellis in Ercole Carletti. V skoraj devetih desetletjih obstoja se je v vrstah FFZ udeleževalo na stotine najzlahtnejših krogiteljev furlanskega kulturnega in družbenega življenja. Naloga, ki so si jo bili tedaj zastavili očetje FFZ, je bila ta, da mlajšim rodovom posredujejo furlansko kulturo in izročilo, še posebej pa furlanski jezik. V času fašizma je režim oviral krajevna narečja in manjšinske jezike. Furlanskemu filološkemu združenju pa tedaj ni delal kakih večjih preglavic. Delovanje FFZ se je v tistem času mestoma upočasnilo, nikoli pa ni zamrlo.

S kakšnimi pobudami Furlansko filološko združenje podpira ohranjanje in širjenje furlanskega izročila danes?

Pri FFZ smo zelo pozorni na furlanski jezik, kateremu posvečamo veliko truda. Danes se morda nekatere stvari zdijo samoumevne, a ni bilo venomer tako. Kot sem že povedal, je v času fašizma režim postra-

Dr. Lorenzo Pellizzo.

ni gledal na krajevna narečja in manjšinske jezike, prezirljiv odnos do furlanščine pa se je nadaljeval tudi v času po drugi svetovni vojni. V petdesetih sem v Pordenonu obiskoval najprej nižjo srednjo šolo, nato še licej. Tedaj nam je bilo strogo prepovedano, da se med seboj pogovarjamo v furlanščini, če smo se pregrešili čez to zapoved, pa nas je večkrat doletela tudi kazen.

Prav v tem času, točneje leta 1948, je FFZ začelo s prirejanjem tečajev furlanskega jezika in kulture, s katero je naš jezik tesno povezan. Veliki svetovni jeziki se govorijo tudi izven prostora, v katerem so nastali in se razvili. Trditev pa seveda ne more veljati za majhne jezike, kakršna je tudi furlanščina. Njegove ohranitve si torej ne moremo predstavljati, ne da bi posvečali pravo pozornost tudi kulturi in izročilu, v katerem je nastal in se razvil. Pri nas se danes najde marsikdo, ki trdi, da ljudsko izročilo nima pravega pomena, skrb pa da gre posvetiti izključno ohranitvi jezika. S to trditvijo se seveda ne moremo strinjati.

Furlanski jezik pa ni bil na prepihu samo v času fašizma, ampak tudi v obdobju tako imenovanega gospodarskega poka, ko je zaradi nenehnega razvoja in postopne blaginje veliko ljudi začelo opuščati furlanski jezik, saj so ga imeli za govorico revnih kmetov. Danes je stanje sicer boljše, furlanščina se veliko uporablja na podeželju, v mestih pa nemalokrat slišimo jezik, ki je sicer podoben furlanščini, a v njem prevladujejo primesi iz beneškega govora.

Od kdaj ste dejavni v vrstah Furlanskega filološkega združenja?

V FFZ se udeležujem že dolga desetletja, rekel bi, da stopam po stopinjah svojega očeta, ki je bil tudi sam njegov predsednik (Guglielmo Pellizzo je bil predsednik FFZ med letoma 1963 in 1974, op. avt.). Po izobrazbi in poklicu sem gospodarstvenik, zato sem združenju dal na razpolago svoje sposobnosti na tem področju, veliko časa sem namreč opravljal funkcijo blagajnika. Ob nenadni in prerani smrti prejšnjega

Utrinek s tečaja furlanskega jezika in kulture na glavnem sedežu Furlanskega filološkega združenja v Vidmu.

predsednika Manlia Micheluttija pa so me kolegi in prijatelji prepričali, da prevzamem to častno, a mestoma tudi zelo naporno nalogo.

Kakšno vlogo igra predsednik FFZ?

Nekoč so predsednika FFZ izbrali iz vrst tistih, ki so bili dejavni na kulturnem področju. O sebi vedno poudarjam, da nisem predstavnik kulturniške srenje, čeprav mi je kultura zelo pri srcu. V združenju je še danes veliko pravih kulturnih mož. Če je bilo nekoč FFZ le zbirališče imenitnih kulturnih mož, so se stvari do danes kar precej spremenile. Nekoč so zanesenjaki vse delo opravljali prostovoljno, danes pa mora združenje slediti celi vrsti zakonskih predpisov. Naš letni proračun je ponavadi precej zajeten, upam pa si trditi, da delež prostovoljnega dela pri nas še vedno prevladuje.

Prav zaradi spremenjenih razmer mora predsednik FFZ danes seveda še vedno kulturno čutiti, hkrati pa mora biti dober upravitelj. Naše delovanje je namreč razvejano. Poleg osrednjega sedeža v Vidmu, deluje FFZ tudi v Gorici, Pordenonu in Tolmeču. Na meni je torej naloga, da usklajujem delo podpredsednikov, gojiti pa moram seveda tudi stike s predstavniki družbenega in političnega življenja.

Po rodu ste iz Čedad. Kako ste nekoč doživljali stik z bližnjo slovensko stvarnostjo Benečije in kako ga doživljate danes ?

V preteklosti so zgodovinske in politične okoliščine med Furlani in Slovenci zgradile močne miselne pregrade. Še posebno težak je bil v naših krajih čas druge svetovne vojne, ko se je italijansko odporiško gibanje razbilo na "rdeče" projugoslovanske garibaldince in "zelene" proitalijanske ozopovce. Spominjam se, da so tedaj ljudje pravili, da "meja" med furlanskim in slovenskim svetom teče pri kraju Ponte San Quirino – Puint – Muost.

Kar pa se mene osebno tiče, sem se kmalu po svoji izvolitvi za predsednika FFZ zavzel, da bi miselne pregrade med Furlani in Slovenci začele postopno izginjati. Državne meje so dokončno padle pred nekaj meseci, ta dogodek pa smo dočakali s pripravljenostjo. Že leta 2003 smo namreč kongres našega združenja priredili v Ljubljani, tedaj nas je spremljal tudi predsednik naše dežele Riccardo Illy. Dogodek je doživel velik medijski odmev.

Kakšno vlogo lahko po vašem manjšine odigrajo v prihodnosti?

Živimo v času globalizacije, ko se razlike med posameznimi stvarnostmi čedalje zabrisujejo. V tem oziru so še posebej na udaru manjšinske stvarnosti, ki jih je na Apeninskem polotoku, še posebno pa v naši deželi, zelo veliko. Upal bi si trditi, da je Furlanija – Julijska krajina s furlansko, slovensko in nemško prisotnostjo edinstven primer na svetu. Malo je namreč tako majhnih stvarnosti, ki v sebi premorejo tolikšno raznolikost.

Spregovoril sem o globalizaciji, ki plitvi razlike. Pred kratkim sem namreč prisostoval predavanju ameriškega znanstvenika, ki je govoril o tem, kakšna bo hiša prihodnosti. Z delovnega mesta bomo lahko s pritiskom na gumb prižgali ogrevanje ali spustili rolete na oknih. Že danes je hiš v Furlaniji, ki bi imele svoje domače ognjišče – fogolâr – vedno manj, pa tudi v večernih urah nihče več ne poseda v kuhinji ali kot temu pravimo mi – sot la nape. Posebnosti našega kulturnega izročila pa so prav te. Seveda se v zadnjih časih veliko dela na ohranjanju običajev, denimo z nagrajevanjem najlepših jaslíc, ki so pri nas v Furlaniji in na Slovenskem zelo razširjene. Brez tega obstaja namreč nevarnost, da se bomo ob postopni izgubi lastnih tradicij zliili v neko brezizrazno maso.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da kukavica, ta popularna ptica, znanilka pomladi, čedalje bolj izumira...
- da se je ob zadnjih premikih v slovenskih medijih pojavila oznaka »slovenski Berlusconi iz pivovarne Laško«, lastnice časopisne hiše Delo in njenih edicij, vključno tednika MAGA, ki mu je bil proti volji vseh njegovih časnikaarjev vsiljen nov odgovorni urednik...
- da je po mnenju nekega zgodovinarja bilo v Rimu pred Konstantinovem ediktom l. 313, ki je dal svobodo kristjanom, štirideset krščanskih cerkva...
- da smo Slovenci že popularno besedo tajkun v pomenu kapitalističnega uspešneža, v glavnem bivšega komunističnega veljaka, prevzeli od Hrvatov, ti pa od ameriške japonščine...
- da je senat ljubljanske univerze odklonil predlog (pobuda zanj je bila verjetno ideološka), da bi se ljubljanska univerza imenovala po Primožu Trubarju...
- da je slovenska katoliška dobrodelna organizacija Karitas našela tisoč novih ogroženih družin in še tisoč samskih ljudi, ki živijo na pragu revščine...
- da je sredi januarja Kinološka zveza Slovenije priredila v Ljubljani dve mednarodni razstavi psov (zadevna tradicija je v Ljubljani že od leta 1926), na kateri so predstavili več kot 4.900 psov (lani 3.500) iz vseh delov sveta in ki so pripadali 221 različnim pasmam...
- da občina Ajdovščina ni dovolila postaviti kipa pristnemu »narodnemu heroju«, velikemu primorskemu domoljubu Filipu Terčelju, ki je kot duhovnik bil žrtev najprej italijanskega fašizma in po vojni slovenskega komunizma...
- da letos praznuje stoletnico obstoja ena najpomembnejših slovenskih kulturnih ustanov – Slovenska filharmonija, njen prvi orkester je na pobudo Glasbene Matice nastal 23. oktobra 1908...
- da je francoski duhovnik Desbois izdal knjigo, v kateri je po mnogih raziskavah opisal velik še neznan pomor Židov, ki so ga nemški nacisti naredili v Ukrajini...

Lida Turk

Kipar France Gorše

Kiparja Franceta Goršeta sem osebno spoznala v prvem učiteljišču. Bil je po vrsti moj tretji profesor risanja, pa ne dolgo, kmalu ga je zamenjal Bogdan Grom in zatem Avgust Černigoj.

Učiteljišče je v tistem davnem letu imelo pokuk še v Ulici Lazzaretto vecchio. Iz majhne učilnice, sobe v nekdanjem velikem meščanskem stanovanju, smo se za uro risanja selili v prostornejšo *risalnico* in... vstopil je majhen in poskočen možiček. Repetent, ki smo ga podedovali iz razreda pred nami, ga je nagovoril in ga tituliral z *mojstrom*. Skušal ga je zapeljati na kak pogovor, kot nam bi hotel dati znak, da se bomo zdaj zabavali, a novinci smo bili previdni, vsaj v tistih prvih dneh višje. Ne spominjam se, kaj smo med urami počeli ne kaj smo risali, verjetno, ker je bil kipar Gorše naš profesor le en trimeser. Februarja 1952 se je preselil čez lužo, kot smo tedaj rekli.

Drugih spominov nanj nimam, a pred kratkim sem med dokumenti in slikami Angela Turka zasledila fotografski posnetek: zakonski par sedi za mizo v kuhinji. Fotografija ni prav posrečena, a na njej sta dobro vidna mlada ženska, ki šiva ali veze, ob njej sedi moški, ki morda bere, piše... riše? Še nekaj predmetov je na mizi: knjiga ali zvezek, steklena vaza (s sladkorjem?), lonec...

V prostor se je vtihotapila senca in sonce je na steno zarisalo obrise okenskih rešetk. Slab fotografski posnetek ima kljub vsemu v sebi nekaj simbolističnega, kot mojstrova umetnost. Na hrbtni strani piše Franci Gorše – Mara Kodričeva (1931) v Gorici. Spominjam se, da je tast Angel

v smehu pripovedoval, kako se je peljal v avtu s prijateljem Stankom Kodričem, nevestinim bratom, na poroko v Gorico: ko so vozili mimo letališča, je naenkrat zagledal avtomobilsko kolo, ki se kotili vzporedno z vozilom. Potem so gumo napolnili s slamo, da so privozili v mesto ob Soči.

V biografskem leksikonu beremo, da je kipar France Gorše živel v Trstu od leta 1926 do 1928, nakar se je preselil v Gorico, kjer je registriran v začetku leta 1930, in stanoval v današnji Ulici Duca d'Aosta. V Gorici je pripravil dve zasebni razstavi in sodeloval s pomembnimi umetniki na razstavi v palači Attems. Ob koncu leta 1930 se je preselil v Ljubljano, morda letnica na fotografiji ni točna. Tudi nevestin brat Stanko se je preselil v Ljubljano, s prijateljem Angelom pa sta si dopisovala vse življenje.

Še istega leta se je 34-letni kipar udeležil prve kolektivne razstave v Ljubljani, kjer je živel, ustvarjal in razstavljal vse do konca druge svetovne vojne. V tem obdobju je sodeloval pri razstavah v Mariboru, Beogradu in Milanu. V svojem ateljeju je odprl tudi privatno umetniško šolo, ki so jo obiskovali mladi umetniki. Leta 1938 (ali 1939) je izšla bibliofilska monografija Kipar France Gorše, ki jo je pripravil Rajko Ložar. Izvod slednje je umetnik poklonil zakonce- ma Turk, verjetno ob njunem obisku v Ljubljani.

Morda je zadnjič razstavljal v Ljubljani junija 1942 v Jakopičevem paviljonu skupaj s slikarjem Miho Malešem. Takrat je izšla brošurica o dveh umetnikih, ki jo je oskrbel Fran Šijanec z malim dvojezičnim katalogom. V slednjem presenečajo imena naših krajev s čud-

Mara Kidričeva in Franc Gorše v Gorici.

Deset let Gledališkega vrtiljaka

Deset let Gledališkega vrtiljaka je za nami. V nedeljo, 9. marca, je s predstavo **Medvedek Pu**, ki jo je napisala in zrežirala Lučka Susič, izvedel pa Slovenski oder, pobuda slavila skromen, a pomemben jubilej. Deset let je Radijski oder v sodelovanju s Slovensko prosveto in Slovenskim narodnim gledališčem v Novi Gorici ponujal abonma za otroke in polnil dvorano Marijinega doma pri Sv. Ivanu v Trstu z otroki in njihovimi starši, ki so se na pobudo odzvali tako številno, da so morali zadnja leta celo podvojiti število predstav. Vsaka sezona je ponudila občinstvu po sedem otroških igrice in tako tudi letos. Otroke čaka zdaj še ena predstava – ta bo 6. aprila – in na njej bodo nagradili risbice, ki so jih otroci risali med letom in prinašali na Vrtiljak.

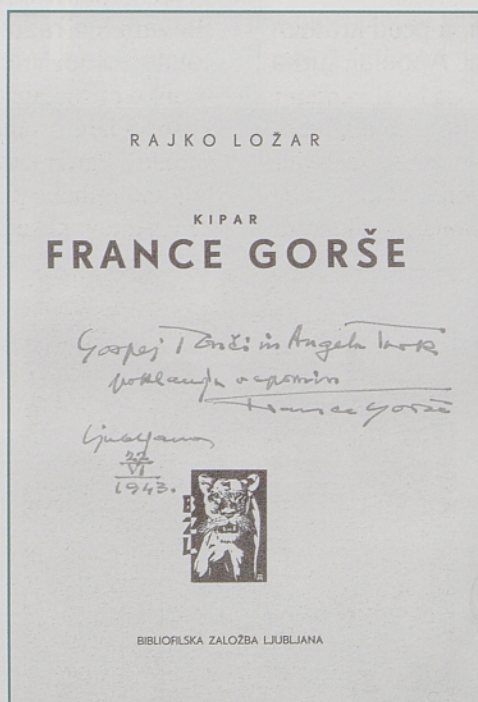

Medvedek Pu v izvedbi Slovenskega odra je 9. marca razveselil tržaške otroke (foto M. Susič).

nimi pridevniškimi izpeljankami, sicer nekoliko nedosledno, medtem ko so Benetke ostale slovensko udomačene *Benetke*:

Od leta 1925 do 1931 je prebival v Triestu in Goriziji, kjer se je pričel udeleževati tamošnjih razstav... S tovariši iz triestejske in gorizijske pokrajine se je udeležil razstave Biennale v Benetkah 1930. V Primorju je izvršil številna naročila, tako na primer za vojnoodškodninski urad: za cerkve v San Pietro di Gorizia, pri Opacchiasella na Krasu in pri S. Giovanni di Duino. Dekoracije v lesu za triestski parnik »Conte grande« so Goršetoovo delo.

V Trst se je vrnil leta 1945 in že v prvem povojnem šolskem letu stopil pred kateder slovenskih višjih srednjih šol kot profesor zgodovine umetnosti in risanja. Ob svoji 50-

Posvetilo Goršeta na monografski knjigi.

letnici je pripravil samostojno razstavo v galeriji San Giusto.

Ob koncu leta 1951 se je sklenilo drugo Goršetoovo tržaško obdobje. V Clevelandu in New Yorku je preživel dve desetletji in se ob vrnitvi v Evropo po kratkem rimskem presledku naselil na Koroškem, kjer si je uredil domačijo in atelje. Njegova življenjska in umetniška pot se je po težki bolezni sklenila na Golniku, kjer je umrl 1986. Pokopan je v Svečah na Koroškem, vasi, ki mu je bila zadnji dom.

V Gorici in Trstu je veliko njegovih del v zasebnih zbirkah pa tudi v muzejih, šolah, cerkvah in kulturnih ustanovah. V preteklem a-

prilu je mesečnik Naš vestnik v rubriki *Slovenski umetniki v tržaških cerkvah* opozoril na njegov Križev pot v mačkoljanski cerkvi.

Angelos Baš

O tem in onem v današnji Sloveniji

Janez Janša je nedolgo tega v enem od govorov presodil, da »ti (levica, op. A. B.) ne morejo živeti, če niso na vladi« (navajam po spominu). Zdi se, da je to stališče povezano z vodilom, ki ga je v 80-tih letih prejšnjega stoletja omenil Stane Dolanc in je izražalo dolgoletno prakso komunistične stranke, ta je po drugi svetovni vojni prevzela vso oblast v Jugoslaviji: »Če ne bomo vladali mi, bodo vladali drugi, torej moramo vladati mi« (navajam po spominu). To vodilo ni samo povzemalo prakse komunistične stranke, temveč jo je tudi posredno utemeljevalo. Vladavina komunistične stranke naj bi bila tako zelo presegala vsako drugo vrsto vladavine, da ni prišlo v poštev, da bi se uveljavila katerakoli vladavina, razen vladavine komunistične stranke. Ta stranka potemtako ni bila ena od strank, temveč stranka o kateri so bili njeni člani poučeni, da mora vladati edinole ta stranka in nobena druga.

Stane Dolanc je bil v navedenem vodilu prav kratak. Razlage zanj je mogoče najti pri Marxu in Leninu. Marx je npr. napisal (1852): »... da vodi razredni boj nujno k diktaturi proletariata..., da je ta diktatura samo prehod k odpravi razredov in k brezrazredni družbi ...« Ena od Leninovih definicij diktatura proletariata se glasi (1918): »Revolucionarna diktatura proletariata je oblast, ki si jo proletariat nasilno osvoji in jo z nasiljem izvaja nad buržoazijo, oblast, ki je ne vežejo nobeni zakoni.«

Diktatura proletariata se je v Sloveniji udejanjala po vseh pravilih, niso pa je, če se dovolj spominjam, posebej omenjali ali celo razglašali. Za samoupravljanje je bilo povedano, da je eno od oblik diktature proletariata, toda to je bilo povedano čisto na kratko in malo razvidno. Po letu 1986, tj. po 10. kongresu Zveze komunistov Slovenije, diktature proletariata nisem več zasledil v strankinih spisih.

V Sloveniji do novembra 1989, ko je bilo uzakonjeno večstran-

karstvo, ni bilo govora, da bi bila delovala katera koli stranka, razen komunistične stranke s svojimi transmisijami. Te so bile znane tudi med drugo svetovno vojno (predvsem Osvobodilna fronta) in pred njo. Ko so se komunisti uklonili času in neradi in pozno privolili v večstrankarski sistem, je bilo to preudarno dejanje, ki se je izplačalo. V tem in kakem drugem pogledu so popustili in si ustvarili zadosti možnosti za delovanje tudi v prihodnosti, kakršna se je nakazovala. Stranke in parlamentarna demokracija jim niso naredile veliko škode, če odštujemo Demosovo vlado in nekajmesečno Bajukovo vlado. Komunistična kontinuiteta je v Sloveniji vladala vse do leta 2004.

Takrat je po volitvah prevzel vladno krmilo Janez Janša in oblikoval koalicijsko vlado, sestavljali so jo povečini predstavniki pomladnih strank. Zgodil se je preobrat, ki ga je levica težka vzela na znanje. (Besedo levica in izpeljanke uporabljam kot sopomenko za zdajšnji stranki, naslednici komunistične stranke in socialistične mladine in za stranko Zares, ki so jo lani ustanovili odpadniki druge od slednjih strank.) Parlamentarna demokracija v Sloveniji ni bila sad njihove politične volje, zanje je bila bolj neka ureditev, ki se ji v določenem času ni bilo mogo-

če izogniti. V letih, ki so sledila osamosvojitvi, se je včasih zdelo, da je pri nas parlamentarna demokracija ureditev, v kateri se v poglavitnem nadaljuje postkomunistično delovanje. Da so v parlamentarni demokraciji zamenjave ali padci vlad nekaj razumljivega oz. nekaj, kar sodi k značilnostim parlamentarne države, to slovenski levici ni šlo prav v glavo. Da namreč s padcem neke vlade ni tako rekoč vsega konec in ni vse zavoženo, v tem se je ohranila dediščina enostrankarske miselnosti, v kateri je zveličavna samo ena stranka in njena vlada, vse drugo vodi v pogubo.

Stane Dolanc.

Levica pa ne nasprotuje vladi Janeza Janše samo zato, ker je izgubila dosedanjo nadvlado. Po osamosvojitvi, v nekem obsegu tudi prej, se je prenekateri član naslednic komunističnih strank, ki je bil dejaven v gospodarstvu (na vodilnih mestih drugih praviloma ni bilo), dokopal do velikega premoženja. To se je dogajalo po zakoniti poti, delno mimo zakona, delno proti zakonu. In premoženje se zelo pogosto spaja s politično močjo. Marsikaterega novopečenega bogatina se je od leta 2004 polastila negotovost o usodi pridobljenega, marsikateri se je zbal, da ne bo mogel še naprej vplivati in se povezovati v zelenih smereh.

Razlogov je bilo dovolj in bili so dovolj pomembni, da je levica napela vse sile in, kolikor se je dalo, nasprotovala Janševi vladi in jo skušala onemogočiti. Zdajšnja opozicija v Sloveniji ni do Janševe vlade le kritična in ne predlaga samo rešitev, za katere sodi, da so boljše kot tiste, ki jih predlaga vlada. Še in še se ponuja vtis, da opozicija ne samo v parlamentu, temveč tudi drugod nasprotuje malone vsemu, česar se domisli vlada. Takšno početje se zdi na meji razuma, zastavlja se vprašanje ali ni to že neke vrste protivladna histerija.

Izpričane so tudi protivladne dejavnosti, ki niso neposredno povezane z opozicijo, temveč se napajajo iz sorodne miselnosti, z opozicijo jih združuje nasprotstvo Janševi vladi. Pred časom so, žal se ne spominjam natančno, protestirali nekateri pisatelji, da se jim kratijo možnosti za ustvarjanje, da doživljajo pritiske ipd. Koliko je Janševa vlada kriva za nakazana dejanja? Ne priham s področja kjer se raziskuje pisateljsko ustvarjanje. Vem pa za posamezne podatke o takšnih vprašanjih, pričujejo o Titovih časih. Borovo Vrnitev Blažonovih (1948) in Javorškovo Povečevalno steklo (1956) so po krstni predstavi zelo hitro odstranili s sporeda, prej je bila v časniku objavljena odklonilna kritika. Čeprav sta bila avtorja privržena komunistični vladavini in priznana partizanska pesnika, so ju doletele sankcije, ker nista zvesto sledila zapovedani »liniji«. Hujša je bila usoda Tople grede Marjana Rožanca (1964). Upriporitev v ljubljanskih Križan-

kah so onemogočili »neposredni proizvajalci«, ki so se v ta namen pripeljali z Dolenjskega, pripravil jih je njihov agronom; sledila je sodna prepoved Tople grede. Leta 1968 je bil Marjan Rožanc pogojno obsojen na dve leti zapora zavoljo svojih esejev v tržaški reviji Most.

Potem ko sta Boris Zihl in Ivan Potrč spomladi 1948 V vprašanjih naših dni, nedeljski prilogi Ljudske pravice, zlasti z idejnega in političnega, manj z literarnega vidika odklonilno ocenila dela Vitomila Zupana, kot povod je verjetno rabil izid Zupanove knjige Stvar Jurija Trajbasa, sem hotel to knjigo kupiti. V knjigarni Slovenskega knjižnega zavoda (po leg stolnice) me je prodajalec strogo vprašal, čemu hočem knjigo kupiti. Odgovoril sem, da bi jo rad prebral in imel v svoji knjižnici. Prodajalec mi je še bolj strogo odvrnil, da so knjigo vzeli iz prodaje. Bolj mila je bila istega leta usoda Knjige lirike Bogomila Faturja. Filip Kalan Kumbatovič jo je pohvalno ocenil, posebno mu je ugajala njena »žlahtna oblikovna dognanost« (dobeseden navedek). Pri tem pa ni ostalo. Ljudska pravica je natisnila daljši prispevek o tej zbirki, namenjen je bil pesniku in ocenjevalcu. Pohvalna ocena, da je enostranska, kakor da so enostransko zasnovane tudi pesmi. Bile naj bi zasnovane vse širše. Ne spominjam se, da bi bila tu beseda o socialističnem realizmu. Prispevek pa je posredno priporočal socialistični realizem.

Po slovenskem vzoru je bila pri nas tedaj pri umetnostnem ustvarjanju uradno najbolj v čislih usmeritev k socialističnemu realizmu. Leta 1946 je Slovenski knjižni zavod natisnil knjižico L. Timofejeva Socialistični realizem. Uporabljali naj bi jo v pouk in za napotek. Povzetek knjižice: socialistični realizem je smer umetnostnega ustvarjanja, realistična je po obliki, socialistična po vsebini. V Sloveniji smo se leta in leta hočeš nočeš učili, kaj pomenijo besede »socialističen«, »socialistična« in »socializem«. Podobne presoje literarnih storitev, kakor je omenjena druga presoja Faturjevih pesmi, niso bile prav številne, prav kmalu pa se tudi niso nehale.

Zgodbe iz poslednjih odstavkov niso sporočene za čas Janševe vlade, tudi ne bi bile

Janez Janša.

zdaj mogoče. Rad bi nadrobneje zvedel za pritiske in druge grdobije, ki so sprožile protest pisateljev. Ali je šlo v tem primeru nemara za eno od vnaprejšnjih nasprotstev vladi, ki ni leva, in za ustrezno soustvarjanje javnega mnenja zoper to vlado?

Upira se mi, da bi namenil besedo razvpiti peticiji časnikarjev (po Brezniku uporabljam slovenski izraz časnikar, ne uporabljam srbskega in hrvaškega izraza novinar.) Ne morem pa se vzdržati naslednjih pripomb. Če časnikar meni, da je treba (tudi) v tujini objaviti članke o žgočih vprašanjih v svoji državi, takšni odločitvi ni mogoče ugovarjati. To je lahko ena od vrst dela v njegovem poklicu. Spodobi se, da časnikarji z besedili takšnih člankov seznanijo pred objavo na tujem posameznika ali ustanovo, ki so predmet njihove obravnave. Ni pa rečeno, da je vsak tak članek za tuje časnike in revije zadosti zanimiv ali sodi v okvir vsakokratnih uredniških zasnov. Frankfurter Allgemeine Zeitung npr. ni ob diskusiji o Kocbeku objavila članka Josipa Vidmarja. Ob kratkem: objave člankov o nekaterih domačih vprašanjih v tujem tisku ne morejo biti sporne. Peticija pa to nikakor ni. Po mojem mnenju je peticija blizu temu, čemur pravimo denunciacija, vsekakor pa je izrecno hujskanje zoper vlado Janeza Janše v Sloveniji. Kako naj kaj takega sodi v delo, ki se opravlja v časnikarskem poklicu? Takšne so morebitne naloge nekaterih političnih aktivistov, to pa časnikarji ne smejo biti.

Če je peticijo podpisalo 571 časnikarjev, se ne kaže čuditi, da so prispevki naših občil prav pogosto naravnani zoper Janševo vlado. Hkrati se slovenski javnosti skuša vsiliti sodba, da ima ta vlada v rokah večino občil, ki temu ustrezno delujejo. Če berem časnike, poslušam radio in gledam TV, ne morem ugotoviti nič od tega. Revija *Mag* je kritična na vse strani, revija *Demokracija* je včasih prijazna do pomladnih strank, ni pa nasprotna Janševi vladi. Na Delo sem se po dolgih letih znova naročil pred meseci, in sicer na podlagi raznovrstne in bogate vsebine. Političnih sestavkov v Delu največ ne berem, ne prenesem lajne, kakršno vrtijo od leta 1945 in se je spremenila kvečjemu v redkejših tonih. Na Delovih političnih straneh se mi zdi vredno branja malo prispevkov. Kar se je začelo pri Magu (sodi k časopisni hiši Delo) me navdaja s črnimi slutnjami (18. decembra 2007).

Glavno besedo pri Delu imata predsednica nadzornega sveta Andrijana Starina Kosem in podpredsednik (?) Stojan Zdolšek. Za Kosmovo sem zvedel, ko je prestopila v nasprotni tabor, tam so ji zaupali pomembne naloge. Ni mi znano, da bi bila kdaj publicistično dejavna, tako da ne vem, kakšne sle-

dove je v javnosti pustilo njeno prejšnje delovanje. Na Delu deluje, kakor je bilo pričakovati. Pismo, ki ga je pisala Janezu Janši, me pravzaprav ne more zanimati. V svojem poklicu sem navajen uporabljati predvsem vire iz prve roke oz. primarne vire. Pisma nisem bral ne v izvirniku ne v kopiji. Ali je bilo objavljeno? Bral ali slišal sem posamezne odlomke, ti pa niso prepisi iz izvirnika, verjetno so krajšave ali predelave časnikarjev. Ne vidim potrebe, da bi imel te odlomke v razvidu.

Stojana Zdolška sem dvakrat doživel na TV. Pri njem se hitro opazi, da ga niso naučili spodobnega vedenja in, kar je še bolj moteče, da, ko govori o Janezu Janši in vladi, odseva njegov pogled in izraz obraza prav nenavadno sovraštvo. Ko sem Zdolška videl drugič, je name naredil še bolj strašljiv vtis kot udbovec, ki me je zasliševal leta 1956. Ne morem si predstavljati, da bi se Zdolšek kot nadzornik pri Delu zavzemal za nepristranska stališča v časnikovi vsebini, kolikor se nanaša na vlado in njenega predsednika. Bojim se, da bo Delo o nakazanih tčmah pisalo tako, kakor piše, odkar deluje zdajšnja vlada. Drugače povedano: kdor bi govoril, da vlada vpliva na politično usmeritev Dela bi, milo rečeno, govoril neresnico.

Še beseda o Osvobodilni fronti (OF) in partizanskem boju. Najprej je bila 26. aprila 1941 na pobudo komunistične stranke ustanovljena Protiimperialistična fronta (PIF), vodstvo je bilo komunistično. V PIF so bili tudi krščanski socialisti in levi sokoli, manj pomembni skupini, ki nista imeli prav številnih članov, in pa izbrani filokomunistični izobraženci. Drugih strank in skupin v PIF ni bilo. Ne poznam virov o PIF, tudi ne poznam objav teh virov. Kar vem o PIF, izvira iz nekaterih podatkov v literaturi. Takratni politični in vojaški položaj v Evropi so v PIF ocenjevali po zgledu Kominterne in nasprotovali Hitlerjevi Nemčiji in zahodnim državam ali obema taboroma v tedanji svetovni vojni. Nasprotovali so domačim vladajočim krogom in jih obdolževali za sramotni propad jugoslovanske države v aprilski vojni 1941. O uporabi zoper zasedbene sile niso govorili.

Z napadom Hitlerjeve Nemčije na Sovjetsko zvezo je prišlo do bistvenih sprememb. Kominterni je svoje članice, med temi je bila tudi naša komunistična stranka, pozvala, naj po vseh močeh podpirajo Sovjetsko zvezo v vojni z Nemčijo. Slovenski komunisti so preimenovali PIF v OF in oklicali oborožen upor zoper sovražnike zasedbe. Vladimir Bakarić je sprva razmišljal o uporabi kot o posameznih oboroženih dejanjih zoper zasedbene vojaške enote,

o sabotažnih dejanjih ipd. Tito mu je razložil svoj načrt upora: posamezna vojaška dejanja partizanov morajo preraščati v bojevanje partizanske vojske, nastati mora čedalje večja in učinkovitejša oborožena sila, ta bo lahko po koncu vojne komunistični stranki zagotovila oblast. Načrt kaže Titovo politično in vojaško daljnovidnost.

Avgusta 1941 so v Ljubljani ustanovili varnostno-obveščevalno službo (VOS) OF. T. i. likvidacije so se začele isto jesen. VOS je bila popolnoma v komunističnih rokah in je »likvidirala« Slovence, ki so bili komunistični stranki predvidoma najbolj napoti oz. za katero so komunisti domnevali, da bodo najbolj nasprotovali vsem oblikam komunističnega delovanja. Približno do julija 1942 je VOS »likvidirala« ok. 1000 Slovencev. Italijanski generalštab je pred leti sporočil, da so v Ljubljanski pokrajini od aprilske vojne 1941 do kapitulacije Italije septembra 1943 izgubili življenje 403 italijanski častniki in vojaki.

Septembra 1941 so si v OF prilastili monopol na oborožen upor v Sloveniji: kdor bi pripravljal in vodil upor zunaj okvira OF, ga bo kot narodnega izdajalca zadela smrtna kazen. Smrtne kazni so izvajali delno VOS, delno partizanski oddelki. Slednji so ob tem zlasti na podeželju včasih ubijali ljudi, ki se niso v ničemer preglešili ne zoper partizane, ne do zasedbenih oblasti. Ponekod so partizani s premalo premišljenimi napadi na zasedbene vojaške enote povzročali grozljivo maščevanje zasedbene vojske, požige tamkajšnjih domov, ustrelitve in odgon prebivalcev v koncentracijska taborišča. Poleg tega so partizani na deželi pogosto rekvirirali velike količine živeža, pa tudi živino, da so se oskrbovali s hrano. Zoper vse to so od 17. julija 1942 organizirali vaške straže (Šentjošt nad Horjulom), delovale so v domačem kraju, oborožene so bile z italijanskim orožjem (najslabše vrste). Število oddelkov vaških straž se je postopno večalo, s tem se je večalo tudi število njihovih pripadnikov. Ob kapitulaciji Italije septembra 1943 jih je bilo menda ok. 6000.

V mestih, najbolj v Ljubljani, je bila leta 1941 OF zelo dejavna, podpirali so jo številni člani in simpatizerji. Leta 1941 je bila OF v Ljubljani skoraj država v državi, kakor je takrat Kardelj poročal osrednjemu strankinemu vodstvu na jugovzhodu Jugoslavije, v poročilu je tudi dobresedno enačil OF s komunistično stranko. Nihče od Slovencev ni pozdravljal propada Jugoslavije in nato sovražnikove zasedbe njenega ozemlja, tudi ne Slovenije. Idejo o uporuh zoper zasedbene sovražnikove sile je sprva pozdravljal skoraj vsak Slovenec, razen odpadnikov od slovenskega narodnega telesa. Zasedbene oblasti

Ustanovitev Slovenske demokratične zveze (foto B. Kranjc)

ne morejo biti priljubljene, tudi v Sloveniji niso mogle biti, še preden so zasedbene oblasti začele represivne ukrepe zavoljo sovražnosti zoper zasedbe.

Od leta 1942 je v Sloveniji, predvsem na Dolenjskem in Notranjskem divjala državljanska vojna, potem ko je slovenska komunistična stranka spočela komunistično revolucijo. Ob tem je treba poudariti da komunistična revolucija na Slovenskem ni bila usmerjena samo zoper dotedanjo družbo, temveč v zvezi s tem tudi, čeprav morda manj neposredno, zoper katoliško Cerkev in vero. V tem in poznejšem medvojnem času nikakor ne smemo prezreti številnih partizanov, ki so padli v bojih zoper italijanske in nemške zasedbene vojaške enote.

Partizanska vojska ali vojska komunistične revolucije se je ob kapitulaciji Italije septembra 1943 močno okrepila zlasti z zaplenjenim orožjem zasedbenih italijanskih vojaških enot, najpomembneje z italijanskimi topovi in ujetimi italijanskimi topničarji, ki so streljali s temi topovi. Samo tako je lahko partizanska vojska obračunala s četniško postojanko v Grčaricah in s postojanko vaških straž na Turjaku, se pravi z glavno dotedanjo protirevolucionarno vojaško silo na Slovenskem. Sledila je partizanska krvava rihta. Zelo natančno in na podlagi vseh vrst virov je omenjeno prelivanje krvi obdelal Tone Ferenc v obsežni knjigi (688 str.) *Dies irae*, s podnaslovom *Četniki, vaški stražarji in njihova usoda jeseni 1943*, izšla je v Ljubljani 2002. Po moji sodbi je to najboljše znanstveno delo, ki obravnava čas med drugo svetovno vojno pri Slovencih, napisano je kar najbolj natančno, nepristransko in nehote pretresljivo. Takšna znanstvena raziskava ni prispevala le razvida hudodelstev nad ujetimi sovražnimi vojaki, pomaga tudi razložiti poznejši velik, sprva prostovoljni dotok v domobranske vrste, čeprav so domobranstvo ustanovile in oborožile nemške zasedbene enote in nemško zasedbeno politično vodstvo. Do-

mobranci so se sčasoma pod vodstvom nekdanjih jugoslovanskih častnikov razvili v upoštevanja vreden vojaški dejavnik na osrednjem in zahodnem slovenskem ozemlju. Ob koncu druge svetovne vojne so se domobranske enote z nemškimi zasedbenimi enotami umaknili na avstrijsko Koroško.

Tam so jih angleške zasedbene enote razorožile in z lažjo izročile JA. Zgodilo se je največje hudodelstvo v slovenski zgodovini, ko so domobranske ujetnike brez sodnega postopka umorili po veliki večini nekateri dotedanji slovenski partizani, potem ko so jih nečloveško mučili. Do danes je ugotovljeno 571 morišč teh žrtev. Hudodelstva, ki so bila dve leti prej storjena na Dolenjskem in Notranjskem so bila neke vrste predigra za pomore domobranskih ujetnikov poleti 1945. Tedaj so bila ustanovljena prva slovenska koncentracijska taborišča, da ne govorimo o prenapolnjenih slovenskih zaporih.

Doba po drugi svetovni vojni bi se bila lahko za Slovence komajda slabše začela, posebno če se spomnimo prejšnjega trpljenja in žrtev Slovencev pod sovražnimi zasedbami: najprej izseljevanje slovenskih, predvsem izobraženskih in vodilnih družbenih plasti, največ s Štajerskega in Gorenjskega, s hkratnimi zaplembami premoženja, oboje naj bi bilo pripomoglo k ponemčevanju; naseljevanje nemškega in avstrijskega prebivalstva v zasedene slovenske kraje, tudi to naj bi bilo pripomoglo k ponemčevanju; zatiranje slovenske pisane in posebno na Štajerskem govorjene slovenske besede, odprave slovenskega šolstva, kaznovanja slovenskega upornega prebivalstva s številnimi ustrelitvami in internacijami v koncentracijskih taboriščih, številnih ustrelitev talcev, obsojenih zavoljo sodelovanja v partizanskem gibanju in številnih partizanov, ki so padli v bojih z zasedbenimi vojaškimi enotami.

Od leta 1945 je na Slovenskem smela obstajati ena sama, komunistična resnica, druge niso bile dovoljene, z ustreznimi posledicami v javnem življenju. Dovoljena je bila samo ena stranka, komunistična stranka in njene izrecne transmisije, Socialistična zveza delovnega ljudstva, prej OF, in Zveza socialistične mladine, prej ZMS. Katoliška Cerkev je štela kot državni sovražnik št. 1, temu je sledil odnos komunistične oblasti do Cerkve in njenih vernikov. Komunistični stranki, ki ji je bil marksizem »napotilo za akcijo«, je spričo marksističnega nasprotstva zasebni lastniki izvedla vrsto razlastitev v industriji, trgovini, obrti in agrarnem gospodarstvu; po sovjetskem zgledu so organizirali kmetijske zadruge, ki pa se nikakor niso obnesle. Ali: ta poizkus se je izredno ponesrečil. Kdo je plačal zanj? Ali so bile

omenjene razlastitve v zadevnih gospodarskih panogah v korist ali v škodo: Ali bo to kdaj natančneje ugotovljeno? Marksizem je sčasoma postal učni predmet v šolah. Pač pa so se sčasoma odprle državne meje, brezposelnih skoraj ni bilo, SFRJ je bila delno socialna država, nikoli pa ni postala pravna država, v njej ni, zlasti v prvem obdobju, manjkalo političnih procesov, neredki so bili montirani politični procesi z visokimi kaznimi, obsojenci so jih prestajali v razmerah, ki so neznosno nasprotovale temeljnim človekovim pravicam, kakor jih je izpričala Angela Vode, obsojena na zloglasnem Nagodetovem procesu leta 1947, v knjigi *Skriti spomin*, Ljubljana 2004, 392 str., spremno besedo in opombe napisala Alenka Puhar. In kljub drugačnim uradnim stališčem je v SFRJ vseskozi ostalo nerešeno narodno vprašanje.

Z uvedbo parlamentarne demokracije (1990) je slovenska komunistična stranka po svoji izjavi sestopila z oblasti. To ni bilo čisto tako. Ohranila je svojo veliko politično in materialno moč in vrsto dotedanjih privilegijev. Vrh tega je bila s svojo kontinuiteto na oblasti od leta 1992 vse do leta 2004. Tako je bilo mogoče, da nobeden od višjih častnikov Ozne in Udbe ni prišel pred sodišče in bil obsojen, še zmeraj niso popravljene krivice, ki so jih nekateri partizani med drugo svetovno vojno in po njej storili številnim Slovincem. Pri teh hudodelstvih so na začetku sodelovali vojaki JA, po rodu so bili iz drugih republik Jugoslavije, pozneje so to nalogo opravljali nekateri slovenski partizani. Na spomenikih v spomin teh žrtev ne sme biti besedil, ki bi povedala po čigavi krivdi so bile žrtve pomorjene. Levica je doslej v parlamentu zavlačevala in drugače ovirala preiskave teh hudodelstev. Besede »komunizem«, »komunist«, »komunističen« se zlepa ne uporabljajo več, marsikdaj jih zamenjujejo »socialna demokracija« in »socialni demokrati«, za nekdanje komuniste in nekdanjo komunistično stranko sta bila to svoj čas nasprotniška politična pojma. Za vse, kar je bilo pri nas dobrega, so pripisovali zasluge komunistični stranki: od učinkovitega razrednega boja, zmagovitega NOB do izgradnje modernega gospodarstva in zelo napredne družbe. Zdaj sta v čislih »levica« in »levi«. Gorje »desnici« in »desnim«! Neko slovensko občilo je vrhunskemu italijanskemu nogometnemu trenerju Fabiu Capellu štel v zlo, ker voli desno ...

P. S. Vprašanja o kruti usodi Cerkve in njenih vernikov med drugo svetovno vojno in po njej so tako zelo številna in zahtevna, da terja njihova obravnavna nadaljnje in obsežnejše delo.

Mitja Petaros

Priložnostni poštni žigi s slovenskim besedilom

Ob najrazličnejših prireditvah in posebnih obletnicah naših društev smo lahko opazili, da je včasih občinstvu na razpolago tudi priložnostni poštni žig italijanske pošte, ki ima tudi slovenski napis. Take žige, kot žige prvega dne izdaje kakšne znamke, posebno radi hranijo zbiralci, tako da so temu načinu zbiranja tudi dodelili posebno ime – markofilija (zbiranje žigov).

Dolgo let ni italijanska pošta dovolila, da bi bili napisi na njenih žigih dvojezični (oz. tudi v slovenščini, kajti na Južnem Tirolskem oz. v Gornjem Poadižju so vsi poštne žigi – ne samo priložnostni – tudi z nemškimi napisi), tako da smo Slovenci v zamejstvu prvega dočakali šele leta 2001. Od tedaj so razna slovenska društva in ustanove v Italiji izdale še mnogo dvojezičnih žigov. Postopek, po katerem se na priložnostni poštne žig pripiše tudi slovensko besedilo, pa ni zelo enostaven; poteka pa nekako takole: predlagatelj pripravi osnutek žiga z različnimi napisi in risbico, pri tem pa mora upoštevati stroga pravila italijanske pošte, tako da je svoboda umetnika zelo omejena (obvezni so: oblika – ki je lahko le okrogla, eliptična ali kvadratna, velikost žiga, vrsta in velikost uporabljenih črk, postavitev napisa in njenega prevoda, tudi nekateri obvezni znaki ne smejo izostati kot npr. zvezdica in obkroženi monogram PT, nad datumom mora biti naziv lokalne poštne izpostave, ki bo žig izdala – to je pa izrecno uradni naziv in zato je samo v italijanskem

jeziku ipd.). Nato se osnutek pošlje v osrednji poštne urad v Rim, ki preveri, če je v skladu s poštnimi pravili, in šele nato ga odobrijo (ali pa tudi ne oziroma zahtevajo manjše ali večje popravke), to pa vsaj tri mesece pred zaželenim datumom. Nato predlagatelj izplača račun, ki mu ga predloži poštna uprava, saj je sama uprava tista, ki uresniči žig in ob dogovorjenem datumu pošlje vsaj dva svoja uradnika, da ob dogovorjeni uri žigosata znamke s tem posebnim žigom. Poštne uradnike žigosata le znamke, te pa so lahko zalepljene na kakršnokoli primerno podlago (ni torej nujno, da so prilepljene na ovojnico ali razglednico, lahko so tudi na kaki spominski knjigi, na navadnem listu, na koščku papirja ipd., obvezno pa morajo žigosati znamko – čeprav navadno ob žigosani znamki natisnejo žig še drugič, da se bolje bere napis na njem...). Po datumu prvega žigosanja je tak žig približno še mesec dni na razpolago v filatelističnem uradu na glavni poštne izpostavi v Trstu, kjer lahko zamudniki in zbiratelji prosijo, da jim ga še natisnejo. Žiga zatem ne uničijo, ampak pošljejo v Rim v glavni arhiv italijanske pošte, kjer imajo poseben odelek, ki skrbi za žige prvega dne; žiga ne natisnejo več, ampak ostane le kot muzejska zanimivost.

Kot rečeno, smo prvi priložnostni poštne žig s slovenskim besedilom dočakali leta 2001, posrečeno zamisel pa je imela gospa Nives Guštin, ki je februarja tistega leta stopila v stik s predsednikom Slo-

venskega filatelističnega kluba Lovrenc Košir iz Trsta Petrom Suhadolcem in mu predlagala, da bi filatelistično društvo prosilo za dvojezični priložnostni žig ob okrogli obletnici največje folklorne prireditve Slovencev v Italiji – 20. izvedbe Kraške ohceti. Izbrala sta risbico, ki jo je pred časom narisal umetnik Klavdij Palčič (in je seveda dovolil uporabo svoje ilustracije). Peter Suhadolec je risbico računalniško prikojil, tako da je bila primerna za žig, ob strokovni pomoči filatelista Janka Štampfla (ki je za pošto Koper že leta 1987 sodeloval ob razstavi kluba Košir s poštne žigom pr-

Levo: prvi priložnostni žig s slovenskim napisom. Desno: prvi dvojezični žig v goriški pokrajini ob vstopu Slovenije v EU.

vega dne) in bil je pripravljen dokončni osnutek eliptičnega pokončnega priložnostnega žiga. Potem ko so na posebnem oddelku tržaške pošte malenkostno popravili žig, so osnutek poslali v osrednji poštni urad v Rim, kjer so ga sprejeli in dovolili, da začasna poštna izpostava v prostorih pokrajinskega muzeja nasproti Kraške hiše v Repnu, v kateri bodo uporabljali spominski žig, deluje celo popoldne (od 13. do 19. ure) v nedeljo, 26. avgusta 2001, stroške za priložnostni žig pa je krila repentabska občinska uprava, ki je tudi založila štiri razglednice s kraškimi motivi in narodnimi nošami, na katere so natisnili žig. Dočakali smo torej, da uradna italijanska pošta uporablja lastne poštne žige tudi s slovenskim besedilom! Pol leta kasneje so se tudi v Slovenskem prosvetnem društvu v Mačkoljah odločili, da ob 40.

Prazniku češenj ponudijo obiskovalcem priložnostni poštni žig s slovenskim besedilom (tokrat je stroške krila občina Dolina v sodelovanju s tržaško pokrajinsko upravo, osnutek žiga je pripravil Ilario Tul, ki ga je povzel iz simbola prireditve). Leta 2002 so izdali še dva spominska žiga, katere osnutek je pripravil Peter Suhadolc iz SFK Košir: za veliki šmaren so žigosali razglednice (ki jih je založila Občina Repentabor) ob-200 letnici repentabskega zvonika, 9. septembra 2002 pa so prav ob stoletnici prve vožnje počastili openski tramvaj. Peti dvojezični žig so uporabili 18. marca 2003 ob 50-letnici ustanovitve *Slovenskega filatelističnega kluba Lovrenc Košir* in sočasne razstave znamk. Od tedaj so ob raznih priložnostih naročili pri poštni upravi že dvajset dvojezičnih žigov, in sicer:

	motiv	pošta	datum	naročnik
1.	20. Kraška ohcet	Opčine	26.8.2001	Občina Repentabor
2.	40. praznik češenj - Mačkolje	Dolina	26.5.2002	Društvo Mačkolje
3.	200 let zvonika na Repentabru	Opčine	15.8.2002	Občina Repentabor
4.	100 let openskega tramvaja	Opčine	9.9.2002	SFK Košir
5.	50 let Slovenskega filatelističnega kluba Košir	Trst	18.3.2003	SFK Košir
6.	Razstava fotografa Maria Magajne	Trst	17.11.2003	založba ZTT
7.	Slovenija v EU	Gorica	1.5.2004	SFK Košir
8.	100-letnica SPD Trst	Trst	8.5.2004	SPDT
9.	1200 let čupe – slovenskega plovila	Devin	22.9.2004	SFK Košir
10.	60 let obnovitve slovenskih šol v zamejstvu	Trst	21.5.2005	Odbor slovenskih šol
11.	75 let usmrtitve Bazoviških junakov	Bazovica	1.11.2005	SFK Košir
12.	10 let numizmatičnega društva Valvasor	Opčine	5.5.2006	SZND Valvasor
13.	100 let Bohinjske proge	Gorica	15.7.2006	SFK Košir
14.	5. slovenski zamejski skavtski jamboree	Tipana	5.8.2006	SZSO
15.	40. Kraški pust na Opčinah	Opčine	17.2.2007	Organizator
16.	100 let skavtizma	Trst	23.4.2007	SZSO - TS
17.	100 let rojstva umetnika Lojzeta Spacala	Zgonik	3.6.2007	Občina Zgonik
18.	1. Alpe Adria jamborete	Cavazzo Carnico	30.6.2007	Odrasli skavti
19.	Vstop Slovenije v schengensko območje	Opčine	20/21.12.07	Pokrajina Trst
20.	100 let Zadrúžne kraške banke	Opčine	25.1.2008	ZKB

Veliko večino omenjenih priložnostnih žigov je grafično uresničil Peter Suhadolc iz kluba Košir, pri skoraj vseh pa so vsaj s strokovnimi predlogi sodelovali člani iz filatelističnega kluba (upodobitve so prispevali sami naročniki le pri žigih za 40. Praznik češenj, pri razstavi Marija Magajne, pri 60. obletnici slovenskih šol in pri proslavi 10-letnice Slovenskega zamejskega numizmatičnega društva J. V. Valvasorja). Iz seznama je razvidno, da je največ žigov izdala pošta na Opčinah, saj spada tudi Repentabor v to poštno okrožje; prvi dvojezični

Levo: žig ob 75-letnici usmrtitve bazoviških junakov. Desno: žig ob vstopu Slovenije v Schengensko območje s Spacalovo grafiko.

Levo: dvojezični žig ob 100-letnici SPDT. Desno: priložnostni žig ob 100-letnici skavtskega gibanja.

Žig v Gorici so izdelali leta 2004 ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo, prvega v videmski pokrajini pa so leta 2006 naročili slovenski skavti ob svojem 5. zamejskem jamboreeju (tako da je na žigu ime pošte tudi v slovenščini, in sicer Tipana, žal pa je tu tudi majhna napaka, saj je Terska dolina omenjena v množinski obliki).

Pri uresničitvi navedenih žigov pa ni šlo vedno vse po načrtih naročnikov: leta 2005 so z žigom želeli proslaviti *bazoviške junake* ob 75-letnici njihove usmrtitve, a rimska poštna uprava ni dovolila, da bi na priložnostnem žigu uporabili besedico "junaki" (ital. *Eroi di Basovizza*), zato je bilo treba prvotno besedilo spremeniti. Ker ni bilo dovolj časa, da bi popravljeni žig v Rimu pravočasno sprejeli pred septembrom, ko pri nas potekajo tradicionalne spominske prireditve, je organizatorjem uspelo popravljeno žig natisniti le ob prazniku vseh svetih 1. novembra istega leta (tokrat s "sprejemljivim, politično korektnim" besedilom). Leta 2004 so ob 1200-letnici uporabe prvega slovenskega plovila čupe in 30-letnici istoimenskega jadrnega kluba (s sedežem v Sesljanu) prvič natisnili na isto ovojnico kar dva priložnostna žiga dveh različnih poštne uprav: slovenske in italijanske (vsaka država je seveda ožigosala svojo znamko). Za ta dogodek je bilo treba vprašati za posebno dovoljenje (večjih težav pa ni bilo, saj je bila Slovenija že v Evropski uniji). Od tedaj so priložnostna žiga dveh sosednjih držav natisnili za zbiralce še ob 100-letnici bohinjske proge in ob 100-letnici skavtskega gibanja. Zadnji dvojezični žig je naročila Zadruga kraška banka z

Opčin in povzema logos oziroma simbol, ki bo spremljal celotno proslavljanje stoletnice njenega delovanja (naj omenimo, da je risbico za žig prispeval umetnik Bogdan Grom, ki letos praznuje 90. rojstni dan in katerega slike krasi jo koledar 2008, ki ga je tiskala Zadružna kraška banka – ob koncu leta 2007 pa je tudi založba *Mladika* izdala bogato trojezično monografijo v čast temu rojaku, proseškemu umetniku, ki živi in ustvarja v Združenih državah Amerike – za izdelavo žiga pa je poskrbel *Filatelistični klub Košir*).

Trst ni uradno dvojezično območje niti po sprejetju težko pričakovanega zaščitnega zakona, zato verjetno ne bomo nikoli imeli pri nas takih dvojezičnih poštne žigov, kot jih redno uporabljajo na Južnem Tirolskem – verjetno niti v občinah, ki so očitno dvojezične (Milje, Dolina, Repentabor, Zgonik in Devin-Nabrežina). Čeprav priložnostne žige dokončno oblikuje in izdela osrednji urad italijanske pošte na osnovi prijavljenih predlogov (zato mora biti slovenski napis primerno prirejen), je trenutno to edina možnost, da se uradno poslužujemo slovenskega jezika in besedila pri neki državni (delno privatizirani) ustanovi. Dejstvo, da po njihovi uporabi priložnostne žige hranijo v rimskem muzeju in tako tudi uradno čuvajo zgodovinski spomin na našo prisotnost v teh krajih, pa ni zanemarljivo. Zato so take pobude, kot je naročilo priložnostnega italijanskega poštne žiga s slovenskim besedilom, zelo hvalevredne in dobrodošle.

Prva ovojnica s slovensko in italijansko znamko ter priložnostnima žigoma ob 100-letnici čupe – prvega slovenskega plovila.

Antena

JUBILANTA NA GORIŠKEM

Dne 3. februarja je obhajal 80-letnico zaslužni profesor ekonomije na univerzah v Clevelandu (ZDA) dr. Karel Bonutti. Po povratku v domovino je bil v letih 1998-2002 veleposlanik Republike Slovenije pri Sv. Sedežu, še pred tem pa slovenski častni konzul v Clevelandu.

Dne 4. februarja pa je obhajal 70-letnico zgodovinar dr. Branko Marušič, dolgoletni vodja raziskovalne postaje Inštituta Milka Kosa ZRC SAZU v Novi Gorici in zdaj tudi redni profesor zgodovine na univerzi v Novi Gorici.

UMRL JE PROF. LEOPOLD DEVETAK

Dne 21. februarja je preminil goriški šolnik, kulturni in javni delavec prof. Leopold Devetak. Rodil se je 17. maja 1943 na Vrhu. Končal je učiteljske in najprej služboval po Venetu, Tržaškem in Goriškem, ko je končal še fakulteto, pa je začel poučevati na srednji šoli Ivan Trinko v Gorici. V letih 1968-77 je bil predsednik društva Danica na Vrhu, bil je tudi med pobudniki in dolgo predsednik zadruga, ki leta 1987 zgradila športno in kulturno središče na Vrhu. Od leta 1995 je bil občinski svetovalec in podžupan v Sovodnjah.

NOVI DOKUMENTI NA MINISTRSTVU ZA PRAVOSODJE

Slovensko ministrstvo za pravosodje je na svojih spletnih straneh objavilo bazo preslikanih člankov in razprav o komunističnem nasilju v Sloveniji. Zbirka se še naprej izpopolnjuje.

V drugi bazi pa so zdaj dostopni še tajni Uradni listi SFRJ in SRS.

Ministrstvo je izdalo tudi novo zbirko dokumentov, in sicer 497 strani debelo knjigo Dokumenti o rudarski stavki v Zasavju leta 1958. Pripravili so jo Damjan Hančič, Renato Podberšič in Darja Skopec.

Priznanja Mladi oder 2007

Na letošnji osrednji proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku, ki sta jo v Peterlinovi dvorani priredila Slovenska prosveta in Društvo slovenskih izobražencev, so že triintridesetič podelili priznanja Mladi oder ljubiteljskim gledališkim skupinam s Tržaškega. Kot znano podeljujeta ta priznanja Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta iz Trsta. Za tržaško pokrajino so priznanja letos prejele naslednje skupine: Osnovna šola Franceta Bevka z Opčin, Nižja srednja šola Frana Levstika in Srečka Kosovela s Proseka, Nižja srednja šola Ivana Cankarja od Sv. Jakoba, Barvana klapa Vzgojno zaposlitvenega središča Sklada Mitja Čuk z Opčin, Nižja srednja šola Srečka Kosovela z Opčin, Mladinska dramska skupina Slovenskega kulturnega društva Igo Gruden iz Nablazine, Zbor Ladjica iz Devina, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin, Otroška skupina Slovenskega dramskega društva Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, Otroška dramska skupina Slovenec iz Boršta, Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta ter otroška skupina tečajnikov Gledališkega tedna za najmlajše, ki ga prirejata Slovenska prosveta in Radijski oder.

foto KROMA

Nagrajenci Mladega odra na skupinski sliki (levo) in pogled v dvorano med nastopom kvarteta flavt (desno).

SPOMIN NA PROF.

TOUSSAINTA HOČEVARJA

Ob 15. do 18. novembra lani je Društvo za slovenistične študije sodelovalo na 39. zborovanju Ameriškega združenja za pospeševanje slavističnih študij. Pripravilo je več sekcij s kopico predavanj. Dne 16. novembra so se člani posebej spomnili enega izmed pobudnikov društva, profesorja iz New Orleansa dr. Toussainta Hočevarja, ki je preminil leta 1987. Častna gostja srečanja je bila njegova vdova Françoise, spregovoril pa je tudi sin Alexis.

IGRIVI SMEH

Dne 31. januarja se je na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici z nastopom dramskega odseka PD Štandrež iztekel novi niz veseliger v izvedbi goriških ljubiteljskih gledaliških skupin z obeh strani meje Igrivi smeh na ustih vseh.

V tem okviru so 29. januarja podelili goriški del priznanj Mladi oder, ki jih gledališkim skupinam že vrsto let podeljuje Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta.

UMRL JE KIPAR JANEZ LENASSI

Dne 27. januarja je umrl kipar Janez Lenassi. Rodil se je 3. julija 1927 v Opatiji. Študiral je v Ljubljani, kjer je kasneje predaval na Akademiji za likovno umetnost. Postavil je nad 30 spomenikov in javnih del, ukvarjal se je tudi z gledališko scenografijo. Lani je ustvaril Slavolok samostojnosti, ki so ga oktobra odkrili v Kopru ob 16. obletnici odhoda zadnjega pripadnika JLA iz Slovenije. Leta 1961 je bil med pobudniki mednarodnih kiparskih srečanj v Sloveniji Forma viva.

UMRL PSIHIATER JANEZ RUGELJ

Dne 15. februarja je umrl znani psihiater in borec proti alkoholizmu dr. Janez Rugelj. Rodil se je 17. julija 1929 v Brezovici pri Mirni. Kot partizan je ostal v vojski do leta 1962, pri tem pa je študiral medicino in se leta 1967 specializiral v nevropsihiatriji. Delal je z dr. Hudolinom v Zagrebu in se odločil za socialnopsihiatrično zdravljenje alkoholikov z mrežo klubov in terapevtov, pri čemer so bile njegove metode za nekatere sporne. Napisal je tudi 9 knjig.

GOSPODARSTVO V NAŠEM PROSTORU

Svet slovenskih organizacij je 22. februarja priredil posvet v Gorici na temo Gospodarstvo v našem prostoru. Po pozdravih in uvodnem posegu predsednika Draga Štoke so imeli referate gospodarstveniki različnih strok Hadrijan Corsi, Edi Kraus, Klavdij Brajnik, Boris Siega, Marko Pisani in Fabio Pahor.

UMRL JE DIPLOMAT RUDI ČAČINOVIČ

V Ljubljani je 14. januarja umrl časnikar, politik in diplomat Rudi Čačinovič. Rodil se je 23. marca 1914 v Rakičanu v Prekmurju. V letih 1957-65 in 1972-77 je bil član slovenske vlade, bil pa je tudi poslanec in diplomat: konzul v Švici, prvi jugoslovanski veleposlanik v Zahodni Nemčiji (1968-73), nato veleposlanik v Španiji. Napisal je več knjig spominov in pa študij o diplomaciji in mednarodni politiki.

20 LET JADRA

Ob 20-letnici glasila društva Slovencev v Laškem Jadro je izšla 12. številka istoimenske bogate revije. Na županstvu v Ronkah jo je 5. marca predstavil odgovorni urednik Novega glasa Jurij Paljk, uvodni nagovor pa je imel predsednik društva prof. Karlo Mučič. Že dopoldne so tam odprli razstavo klekljarskega krožka društva Jadro, ki tudi dela že 20 let.

NAREČNA KNJIŽEVNOST

Slavistično društvo v Mariboru je izdalo monografijo prof. Marije Stanonik Slovenska narečna književnost. V njej obravnava tako dramatiko kot poezijo in prozo.

V zbirki Glasovi, ki jo ureja prof. Marija Stanonik in prinaša folklorne pripovedi, pa je celjska Mohorjeva družba izdala knjigo Nade Ravbar Morato Kruh in ribe. V njej je zbrala ljudske narečne zapise od Milj prek obale in Krasa do Vrha.

OSIMSKA POGAJANJA

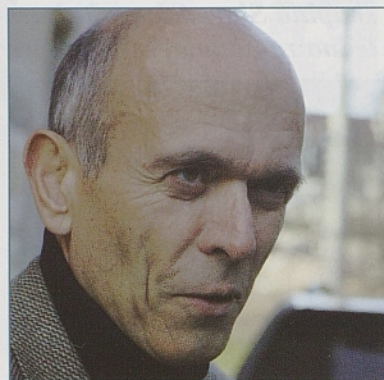
V Kopru so 6. marca predstavili monografijo dr. Viljenke Škorjanc Osimska pogajanja. Snov je predstala na podlagi novih arhivskih virov, zlasti iz zasebnih zbirk protagonistov pogajanj Borisa Šnuderla in Miloša Minića. Škorjančeva je že pred časom bogato gradivo o osimskih pogajanjih objavila v št. 23 in 24 strokovne revije Viri.

STOTI LETNIK AVE MARIE

Verski mesečnik Ave Maria, ki ga izdajajo slovenski frančiškani na »ameriških Brezjah« v Lemontu pri Chicagu, obhaja stoletnico neprekinjenega izhajanja. Prva številka je izšla marca 1909. Jubilejno leto pa se je začelo z grenkim namigom uredništva na možnost skorajšnje ukinitve zaradi upadanja naročnikov in naraščanja stroškov.

Umrl je bivši predsednik Janez Drnovšek

Na svojem domu v Zaplani je 23. februarja podlegel hudi in dolgi bolezni bivši slovenski predsednik Janez Drnovšek, ki je bil samosvoja in ljudem priljubljena osebnost, zadnja leta vse bolj usmerjena v iskanje smisla in večnih vrednot. Rodil se je 17. maja 1950 v Celju in doktoriral iz ekonomije. Leta 1989 je premagal uradnega partijskega kandidata in postal slovenski član predsedstva SFRJ. Od aprila 1992 je do leta 2002 s kratkim premorom Bajukove pomladne vlade kot predsednik Liberalne demokracije vodil štiri koalicijske vlade, v letih 2002-2007 pa je bil drugi predsednik neodvisne Republike Slovenije.

Razstava ob stoletnici Zadrúžne kraške banke

Bogat prikaz bankovcev, kovancev, znamk, žigov in razglednic od leta 1908 do danes

Na dan odprtja razstave je deloval tudi posebni poštni urad s priložnostnim žigom, ki so ga izdelali za to priložnost in povzema logos, ki bo spremljal celotno proslavljanje stoletnice obstoja Zadrúžne kraške banke.

Leta 1908, še pod avstro-ogrsko oblastjo, je na Tržaškem, točneje v vasici Opčine na skrajnem kraškem robu, nastala hranilnica in posojilnica, ki jo danes poznamo kot Zadrúžno kraško banko in ima svoje poslovalnice v vsej tržaški pokrajini. Sto let obstoja in delovanja pa ni od muh, tako da so si v edinem popolnoma slovenskem bančnem zavodu v naših krajih zamislili, da bi celo letošnje leto praznovali to pomembno obletnico. Zato so si meseca januarja kot prvo prireditev v čast stoletnici zamislili razstavo kovancev, bankovcev in obveznic ter poštних znamk, žigov in razglednic naših krajev in vasi.

Od petka, 25. januarja dalje, je bila namreč publiki na ogled in razpolago numizmatična in filatelistična razstava. Odgovorni pri bančni ustanovi so prosili za sodelovanje pri postavitvi razstave društvi, ki se specifično ukvarjata z zgodovino iz posebnega zornega kota: Slovensko zamejsko numizmatično društvo J. V. Valvasorja in Slovenski filatelistični klub Lovrenc Košir iz Trsta, ki sta se rade volje odzvali in pripravili zelo prijetno razstavo. Ta je predstavljala izsek denarne in poštne raznolikosti v naših krajih od leta 1908 dalje.

Od avsto-ogrske krone preko italijanske monarhije, in posredno njene lire in mračnih ter trpkih spominov potujčevanja, do narodnega odpora, ki ga prikazujejo tudi denar in denarni pripomočki Denarnega zavoda Slovenije (ki je kot prvi izdajatelj denarja v okupirani Evropi uvedel partizansko liro), in nato zavezniške vojaške uprave in novega denarja ter kmalu spet lire, težkih sedemdesetih let vrtoglave inflacije in minicikov ob popolnem pomankanju drobiža, pa končno do skupne evropske valute evra (v katero se je kmalu vključila tudi suverena samostojna Republika Slovenija) in administrativnega padca meje do današnjih dni, ko si dobrine in usluge plačujemo tudi posredno, s pomočjo kreditnih kartic in bančnih nakazil – vse to je na razstavi prikazalo numizmatično društvo. Gre torej za nazoren prerez stoletne zgodovine skozi papirnat in kovinski denar, ki se je uporabljal pri nas. Istočasno je filatelistični klub predstavil preteklo stoletje v naših krajih s pomočjo znamk od časov Avstro-ogrske do danes in z zbirko poštних žigov na Opčinah od poštних začetkov do današnjih dni. Izredno zanimiv pa je bil tudi prikaz kakih štiristo razglednic iz naših krajev od Devina do Milj s konca 19. in začetka 20. stoletja, polovica katerih je bila razstavljen, ostale pa se je dalo videti na računalniških ekranih.

PUSTNE PRIREDITVE

Prireditve ob 41. Kraškem pustu so se na Opčinah začele 29. januarja s premiero kabaretno predstavo Radioaktivni live, ki so jo izvedli, podobno kot sorodne oddaje na Radiu Trst A, Boris Devetak, Marko Sancin, Tjaša Ruzzier in Franko Korošec.

Zaradi slabega vremena so sprevod 10 vozov in 11 pustnih skupin izvedli 9. februarja. Med vozovi se je na prvo mesto uvrstil tisti z Opčin, med skupinami pa so kot najboljšo ocenili tisto s Proseka in Kontovela.

11. pust v Sovodnjah v priredbi društva Karnival pa je bil 10. februarja. Udeležilo se ga je 9 vozov in 11 skupin. Med vozovi je prvo mesto osvojil Praprot, med skupinami pa združenje staršev slovenskega vrtca in osnovne šole v Romjanu.

V NEBU LUNA PLAVA

Kulturno društvo Rečan iz Benečije je izdalo zbornik V nebu luna plava. V njem so zbrani prispevki 59 avtorjev, tudi Furlanov in osrednjih Slovencev, ki so sodelovali na literarnih večerih v Grmeku v letih 1993-2007. Uredili so ga Margherita Trusgnach, Aldo Clodig, Lucia Trusgnach in Marina Cernetig.

UMRL POLITIK ROBERTO DAMIANI

V Trstu je 12. februarja preminil profesor italijanske književnosti na tržaški univerzi, podžupan in odbornik za kulturo na tržaški občini v času župana Riccarda Illyja (1993-2001) Roberto Damiani. Pozneje je bil državni poslanec in spet občinski svetovalec. Do slovenske kulture je pokazal za donedavni Trst nenavadno odprtost.

JLA 1945-1991

Mag. Zvezdan Marković je pri založbi Defensor v zbirki Slovenska vojaška zgodovina izdal študijo Jugoslovanska ljudska armada 1945-1991. Gre za zgodovinski pregled od preoblikovanja narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov v Jugoslovansko armado do zadnjih reform JLA konec 80. let, pred razpadom skupne države.

UMRL KULTURNI DELAVEC RADO MENART

V Los Angelesu (ZDA) je 16. februarja umrl kulturni delavec Rado Menart. Med drugim je z dr. Stanetom Šušteršičem leta 1953 v Clevelandu ustanovil slovensko radijsko oddajo, ki še danes živi pod imenom Pesmi in melodije iz naše lepe Slovenije.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Predstavitve knjige Rozine Švent "Slovenci begunci v Avstriji 1945-1950" (levo); nastop Alenke Hrovatin na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani (desno).

Sergij Pahor, Saša Martelanc in slavljenka Bruna M. Perrot med predstavitvijo knjige "Ti navdih in jaz beseda".

Društvo slovenskih izobražencev je priredilo svoj prvi kulturni večer v mesecu februarju v sodelovanju s Knjižnico Dušana Černeta. Večer je bil v ponedeljek, 4. februarja, na njem pa so predstavili študijo zgodovinarke in bibliotekarke dr. Rožine Švent iz Ljubljane »Slovenci begunci v Avstriji 1945-1950«. Knjigo je predstavila literarna zgodovinarica dr. Janja Žitnik z Inštituta za slovensko izseljenstvo pri ZRC SAZU. Pred predstavitvijo nove knjige pa je nekdanji ravnatelj Rafaelove družbe msgr. Janez Rihar odprl razstavo arhivskih fotografij o življenju Slovencev v povojnih begunskih

taboriščih na Koroškem. Naslednji ponedeljek, 11. februarja, je bila v Peterlinovi dvorani na vrsti tradicionalna vsakoletna Prešernova proslava s kulturnim programom in podelitvijo nagrad literarnega natečaja Mladike in priznanj Mladi oder. O izidu natečaja smo pisali v prvi letošnji številki, o razdelitvi priznanj Mladi oder pa poročamo v tej številki

UMRL JE JAVNI DELAVEC KARLO ČERNIC

Dne 27. februarja je umrl nekdanji goriški sindikalist in krajevni upravitelj Karlo Černic. Družini z Vrha se je rodil v begunstvu 22. decembra 1916. Bil je italijanski vojak, partizan in interniranec v Dachau. Po poroki je živel v Doberdobi, kjer je bil kot socialist 20 let podžupan.

SLOVENC V MILANU

V Milanu je bilo 17. februarja slovesno bogoslužje v slovenščini ob 40-letnici redne mesečne slovenske maše. Zanj zdaj skrbi župnik Karlo Bolčina iz Štandreža, pred njim so to poslanstvo opravljali msgr. Oskar Simčič in pa izseljenki duhovniki.

PRENOVLJENI SLOMŠKOV DOM

V Bazovici je tržaški škof msgr. Evgen Ravignani 19. februarja blagoslovil prenovljeni Slomškov dom. Domači župnik Žarko Škerlj je poudaril zasluge rajnega deželnega svetovalca Slovenske skupnosti Mirka Špacapana pri iskanju sredstev za zahtevni poseg, o njegovem liku pa je spregovoril deželni tajnik SSK Damijan Terpin. Pozdravila je tudi dolinska županja Fulvia Premolin. Slovesnost je bila povezana z nastopom treh domačih pevskih skupin: mešanega zbora Lipa (dir. Tamara Ražem), otroškega zbora Slomšek (dir. Zdenka Križmančič) in moškega zbora Lipa (dir. Anastazija Purič).

ČLANA AKADEMJE V SALZBURGU

V Evropsko akademijo znanosti in umetnosti v Salzburgu, ki povezuje kakih 1.200 umetnikov in znanstvenikov, sta bila sprejeta še dva slovenska člana: ljubljanski pomožni škof, teolog dr. Anton Jamnik in rektor mariborske univerze dr. Ivan Rozman.

VONJ PO JASMINU

Istrski pesnik in pisatelj Bert Priback je izdal novo zbirko poezij Vonj po jasmínu. Kot je sam zapisal, gre za spomine na mladost, nostalgijo izseljenstva, opevanje šavirinske Istre in njenih ljudi, a tudi za satiro na račun sedanjih časov. Knjigo je ilustriral Zvest Apollonio.

Urednik Mladike M. Maver izroča nagrado literarnega natečaja (foto KROMA).

na drugem mestu. Večer je začel Saša Martelanc, ki je z izbranimi besedami predstavil zadnjo pesniško zbirko Brune Marije Pertot »Ti navdih in jaz beseda«. Kulturni program so oblikovali še kvintet flaut Glasbene matice, ki ga sestavljajo Petra Marega, Sara Bembi, Carlo Venier, Jagoda Castellani in Tjaša Bajc pod mentorstvom prof. Erike Slama, ter igralci Radijskega odra Alenka Hrovatin, Peter Raseni in Tomaž Susič. V ponedeljek, 18. februarja, so v društvu predstavili monografijo o hrvaški skupnosti v Trstu »I Croati a Trieste«. O knjigi so govorili zgodovinar Milan Pahor

ter avtorja Damir Murković in Marko Šare. Zadnji ponedeljek februarja so v Peterlinovi dvorani najprej odprli prodajno slikarsko razstavo Umetniki za Karitas, o kateri so spregovorili direktor tržaške Karitas Mario Ravalico, organizatorica kolonije Jožica Ličen in umetnostna zgodovinarica Anamarija Stibilj Šajn. Po otvoritvi razstave je v društvu predaval tržaški rojak Igor Škamperle, profesor na Filozofski fakulteti v Ljubljani, na temo »Medkulturni dialog in zmožnost slišati drugega.

Predstavitelj zbornika »I Croati a Trieste« – Hrvati v Trstu (levo) in otvoritev slikarske razstave Umetniki za Karitas (desno).

NOVICE

Celovski tednik Novice, ki je nastal leta 2003 ob združitvi Našega tednika in Slovenskega vestnika, je po daljšem obdobju negotovosti dobil novo vodstvo. Glavni urednik je zdaj Silvo Kumer, njegov namestnik pa Emanuel Polanšek.

TRUBARJEVO LETO

Trubarjevo leto ob 500-letnici rojstva verskega reformatorja in očeta slovenske književnosti Primoža Trubarja se je uradno začelo 7. februarja v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, kjer je slovenski predsednik Danilo Türk odkril kip Primoža Trubarja, delo kiparja Tineta Kosa.

UMRL JE SALEZIJANEC

ALFRED JUG

V Gorici je 10. februarja umrl salezijanski duhovnik Alfred Jug (Ughi). Rodil se je 20. decembra 1909 v Solkanu. Kot otrok je obiskoval salezijanski oratorij v Trstu in se navdušil za don Boscovo družino. Večne zaobljube je naredil leta 1935 v Turinu, kjer je bil naslednjega leta posvečen v duhovnika. Med vojno je bil nekaj časa župnik v Senožečah, pred razmejitvijo pa je služboval na kopenskem Krasu. Nato je poučeval po salezijanskih zavodih v severni Italiji. V letih 1978-84 je bil župnik v Podgori, po upokojitvi je živel v salezijanskem zavodu sv. Alojzija v Gorici.

NOVI KNJIGI ALEKSIIJA PREGARCA

Pri založbi Koščak v Ljubljani sta nedavno izšli novi knjigi tržaškega književnika Aleksija Pregarca. V prvi, z naslovom Odenkni vesti, so tri nje-gove drame in spremna beseda akademika Tarasa Kermaunerja, v drugi, z naslovom (Ne)všečne obrobnosti, pa so objavljene glose, portreti treh primorskih literarnih ustvarjalcev v Avstraliji, spremna beseda dr. Draga Legiša in avtorjeva bibliografija.

Publikaciji je 28. januarja predstavil v Sv. Križu filozof in teolog dr. Edi Kovač, kulturni večer pa so obogatili člani Grupe U z likovno razstavo, pianistka Tamara Ražem in baritonist Damjan Locatelli.

KOROŠKA POJE

V Domu glasbe v Celovcu je bila 2. marca revija Koroška poje, ki jo prireja Krščanska kulturna zveza. Posvetili so jo stoletnici rojstva salezijskega duhovnika, vzgojitelja, skladatelja, dirigenta in zbiralca ljudskih pesmi dr. Franceta Cigana. Slavnostni govor je imel predsednik KKZ dr. Janko Zerzer, spored pa je pripravil prof. Jožko Kovačič, ki je tudi dirigiral končni skupni nastop vseh sodelujočih zborov. Med njimi je bil letos tudi mešani zbor Lojze Bratuž iz Gorice pod vodstvom prof. Bogdana Kralja.

PREŠERNOVE NAGRADE

Letošnja državna proslava ob Dnevu slovenske kulture je bila 7. februarja v Mariboru. Prešernovo nagrado sta prejela prevajalec in književnik Janez Gradišnik ter oblikovalec Miljenko Licul. Nagovora sta pripravila oba nagrajenca (Gradišnik je bil sicer odsoten).

Nagrade iz Prešernovega sklada so prejeli pesnik Primož Čučnik, gledališki režiser Sebastijan Horvat, intermedijska umetnica Ema Kugler, hornist Boštjan Lipovšek, igralec Igor Smolej in skladatelj Bor Turel.

BANKA KOT MECEN

Zadružna kraška banka je 24. februarja v Kulturnem domu v Trstu predstavila svojo Bilanco družbenega učinka. V letu 2007 je denarni zavod, ki ima 1.480 članov, vodita pa ga predsednik upravnega odbora Sergij Stančič in ravnatelj Aleksander Podobnik s sodelavci, krajevni skupnosti v obliki podpor in raznih prispevkov »vrnil« 544.000 evrov svojih prihodkov (leta 2006: 405.000 evrov). Od tega je šlo 42% podpor športu, 30% kulturi, 9% gospodarstvu, po 8% šolstvu in socialnim pobudam.

Prešernove proslave

Osrednja skupna zamejska Prešernova proslava je bila letos zaupana Slovenski prosveti iz Trsta. Na sporedu je bila 15. februarja v tržaškem Kulturnem domu, 17. februarja pa v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. Obakrat je bila slavnostna govornica Luigia Negro iz Rezije. Spored s številnimi mladimi nastopajočimi, ki je bil pod naslovom *Kje, domovina, si?* posvečen Dumi ob 130-letnici rojstva Otona Župančiča, je po zamisli Lučke Susič režiral Grega Tozon.

V Špetru pa so obhajali slovenski kulturni praznik 11. februarja, in sicer z likovno razstavo in koncertom.

foto KROMA

foto KROMA

foto KROMA

foto KROMA

Letošnja Prešernova proslava je bila posvečena 130-letnici Župančičevega rojstva. Levo spodaj: slavnostna govornica Luigia Negro. Na ostalih slikah pa so mladi recitatorji, plesalci, zbor in orkester.

Umrl je nadškof Franc Perko

V Duhovniškem domu v Ljubljani je 20. februarja umrl upokojeni beograjski nadškof in metropolit prof. Franc Perko. Pogreb na Žalah je 23. februarja vodil njegov naslednik, nadškof Stanislav Hočevar.

Dr. Perko se je rodil 19. novembra 1929 na Krki na Dolenjskem, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1953 v Ljubljani. Od 21. januarja 1955 do 26. decembra 1957 je bil v komunističnih zaporih. Med pomembne točke njegovega življenjepisa sodi tudi podatek, da je bratu daroval ledvico.

Na Teološki fakulteti v Ljubljani je doktoriral leta 1963, leta 1968 pa je v Rimu dosegel še magisterij iz vzhodnega bogoslovja. Od leta 1971 do 1986, ko je bil imenovan za beograjskega nadškofa, je predaval na Teološki fakulteti v Ljubljani in bil dvakrat njen dekan. Kot predavatelj in pisec monografij, razprav in člankov se je posebej zavzemal za edinost kristjanov, dialog med krščanskimi Cerkvami ter med Cerkvijo in državo, a tudi za enakopravnost vernih v jugoslovanski družbi. Rad je nastopal tudi v zamejstvu. V zahtevnih letih službovanja v Beogradu (1986-96) si je pridobil velik ugled in priljubljenost. Bil je tudi član nekaterih pomembnih komisij v Vatikanu. Po upokojitvi se je vrnil v Slovenijo in med drugim nekajkrat odmevno posegel za razčiščenje slovenske polpreteklosti in obsodbo totalitarizma. Odlikovali so ga velika človeška odprtost, humor, razgledanost in obenem skromnost.

ŠTIRI NOVA DELA

O TRŽAŠKI ZGODOVINI

Pri rimski založbi Donzelli je tržaška zgodovinarica prof. Marta Verginella, ki predava na ljubljanski univerzi, izdala drobno, a odmevno delo *Il confine degli altri, La questione giuliana e la memoria slovena*. Gre za prikaz slovenskih pogledov na tržaško in sploh primorsko vprašanje, ki jih italijansko javno mnenje skorajda ne pozna.

Tržaški zgodovinar Raoul Pupo je pri Deželnem inštitutu za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini izdal zbirko esejev o novejši krajevni zgodovini *Il confine scomparso, Saggi sulla storia dell'Adriatico orientale nel Novecento*.

Pri istem inštitutu sta Franco Cecotti in Bruno Pizzamei v knjigi *Storia del confine orientale italiano 1797-2007* obdelala premikanje političnih in drugih mej na našem območju od konca Beneške republike do uvedbe schengenskega režima na meji.

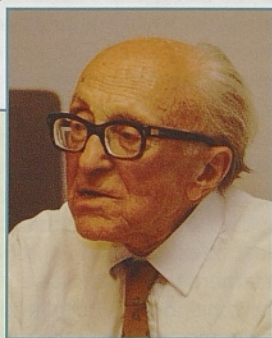
Ponatis v dostopneši zbirki založbe Il Mulino iz Bologne je doživela monografija tržaške zgodovinarke Marine Cattaruzze, ki sicer predava v Bernu, *L'Italia e il confine orientale, 1866-2006*. V njej nanovo obdeluje zgodovino Juljske krajine od časov združevanja Italije in rojstva iredentizma do razpada Jugoslavije in današnjih dni.

50. TRINKOV KOLEDAR

V Špetru so 31. januarja predstavili 50. Trinkov koledar, ki ga je uredila Lucia Trusgnach. Rodil se je leta 1953, vendar nekaj let ni izhajal. Tokrat na 240 straneh objavlja svoje prispevke 39 avtorjev. Velik poudarek imata 40-letnica Zveze beneških izseljencev in 30-letnica šole Glasbene matice v Špetru.

UMRL ČASNIKAR KONRAD MEJAČ

V Marylandu (ZDA) je 4. februarja umrl časnikar in javni delavec Konrad Mejač. Rodil se je leta 1922 pri Zidanem mostu, prva begunska leta pa je preživel v Italiji, kjer je leta 1950 diplomiral na leposlovni fakulteti v Rimu. V ZDA je ponovno študiral in bil zelo dejaven v katoliških krogih. V letih 1960-91 je bil vodja slovenskih sporedov Glasa Amerike v Washingtonu.

Boris Pahor – medijska zvezda

Tržaški pisatelj prof. Boris Pahor je z novo izdajo italijanskega prevoda *Nekropole* končno prodril v italijanski javnosti in kritiki. Dne 17. februarja mu je skoraj pet milijonov gledalcev sledilo, ko je bil gost oddaje *Fabia Fazia Che tempo che fa* na tretji mreži RAI. Nastopil je še v drugih radijskih in televizijskih oddajah, na predavanjih in srečanjih, intervjuje z njim ali poročila o njegovih knjigah so objavili domala vsi najpomembnejši italijanski dnevniki in revije.

Vsakokrat je prof. Pahor opozoril tudi na zgodovino in sedanjost Slovencev v Italiji. Svojo veliko popularnost je kot kandidat poklonil tudi Slovenski skupnosti, ki si v teh tednih prizadeva, da bi se na aprilskih volitvah po 15 letih samostojno vrnila v deželni svet Furlanije-Juljske krajine.

KNJIGE

BOJAN PAVLETIČ
DEVET VELIKIH JOKOV
 Mladika 2007

Zadnje knjižno delo Bojana Pavletiča, *Devet velikih jokov*, ki je leta 2007 na sto devetdesetih straneh srednjega formata izšlo pri tržaški založbi Mladika, je prav gotovo knjiga, ki smo jo pogrešali. Zato smo veseli, da je izšla. Zaradi zgodovinskega spomina – da narod ohrani pričevanje o dogodkih, ki so neizbrisno zaznamovali njegovo usodo. Za Primorce je to gotovo beg več tisoč družin med obema vojnama iz fašistične Italije v Kraljevino Jugoslavijo. Knjiga, ki obeležuje osemdesetletnico začetka tega, za Primorce dramatičnega dogajanja je opremljena z mnogimi fotografijami iz družinskega albuma, avtor pa jo posveča spominu svojih staršev.

S tem delom Bojan Pavletič nadaljuje z reševanjem iz pozabe nekaterih pomembnih dogodkov iz polpretekle zgodovine primorskih Slovencev, ki jih doslej še nihče ni spodobno osvetlil, pa vendar spadajo v zgodovino naroda na tem ozemlju. Tako je med drugim leta 1999 s knjigo *Tržaški sokol* in njegov dolgi let osvetlil pomen sokolskega gibanja na Tržaškem, s knjigo *Prarealci iz Ulice Starega lazareta*, ki je izšla leta 2003, pa je z veliko mero objektivnosti osvetlil nastanek slovenskega šolstva na Tržaškem, ki ga je tudi sam doživel.

Prepričan sem, da ima Pavletič na zalogi, če že ne v računalniku, še gradivo za nekatere pomembne dogodke iz naše povojne zgodovine, ki jim je bil priča in akter v prvi vrsti. V mislih imam obnovitev športnega delovanja na Tržaškem, predvsem v mestnem središču, kjer je bil Pavletič, skupaj s svojo ženo, začetnik in dolgoletni motor pri športnem združenju Bor. To je eden od kamnov pri izgradnji našega povojne slovenskega družbenega ktiva,

ki je slovenskemu občestvu ohranil desetine generacij in jih obvaroval pred asimilacijo v italijanskem morju.

Za preskromnim in nepovednim naslovom, *Devet velikih jokov*, ki bi zaslužil vsaj bolj poveden podnaslov, se skriva namreč mnogo več kot nekaj gotovo pomembnih čustvenih izlivov primorskega otroka. Gre prav gotovo za veliko več. Gre za opis eksodusa več deset tisočev Primorcev, ki so se po nastopu fašizma v Italiji umaknili čez rapalsko mejo. Pavletič se z veliko občutljivostjo in pogosto poetičnostjo spominja svojih otroških let, ki jih je po begu svoje družine izpod italijanskega fašističnega režima, kot primorski otrok preživel v begunstvu v državi, Kraljevini Jugoslaviji, ki naj bi bila njemu in njegovi družini matična domovina. Spricho ne vedno prijaznega sprejema v državi Karadžordžević, kjer sta vladali srbščina in cirilica, pa se ni bilo, tudi zaradi mizernih razmer, vedno lahko dokopati do pojma, da si dobro sprejet med svojimi ljudmi. Tako Pavletičev oče, ki je v Trstu prišel ob učiteljsko službo, ker so fašistične oblasti z Gentilejevo reformo leta 1927 ukinile vse slovenske šole. Z občasnim ljubiteljskim igranjem ljubljene violine pa ni mogel preživljati svoje družine in je pobegnil čez mejo. Za njim je potem šla vsa družina.

Kot znano je podobno usodo doživelo skoraj sto tisoč Primorcev, ki so se naselili v tedanji Dravski banovini. Pavletič z velikim čutom za realnost, a tudi poetičnost otroških doživljanj, opisuje revne razmere v zakotnih vaseh v Halozah, kjer je njegov oče učiteljeval.

Avtorjev namen je postaviti vsaj skromen pomnik tistim skoraj sto tisočem Primorcem, ki so se pred fašističnim nasiljem umaknili v tedanjo Jugoslavijo in od katerih se je le nekaj sto družin vrnilo v Primorsko. Zato predstavlja ta eksodus za nas Slovence gotovo velik generacijski manko. Naj bo tu izrecno omenjeno, da je tigrovec Dorče Sardoč odločno nasprotoval begu naših ljudi iz Primorske. Nasprotoval je celo umiku v Jugoslavijo tistih

mladeničev, ki so bili poklicani pod orožje, da bi se šli v Afriko borit za italijanski imperij. Sardoč je v svoji premočrnosti menil, da je nekaj desetlin eventualnih padlih za slovenstvo manjša škoda kot pa beg tisočev v Jugoslavijo. Dosledno se tudi sam ni umamil, čeprav je dobro vedel, da je fašistična policija sledila njegovemu delovanju, ki ga je končno privedlo do smrtne obsodbe pred posebnim sodiščem. Naj še omenimo, da je Italija povojnemu eksodusu iz Istre nekaj sto tisoč Istranov, Italijanov a tudi Hrvatov in Slovencev, posvetila celo državni praznik in ga nesramno povezala s problematiko fojbe, ki z begom Istranov nima nobene zveze. Šele nato je naša matična država posvetila praznik ponovni priključitvi Primorske matici. Gotovo pa bi prebeg nekaj deset tisoč Primorcev iz fašistične Italije v Kraljevino Jugoslavijo zaslužil nekje vsaj skromno spominsko obeležje. A to je druga zgodba.

Če se povrnemo k Pavletičevi knjigi, dejstvo je, da se je njegova družina umaknila preko rapalske meje, kjer je Bojan doživljal svoje otroštvo na Štajerskem; tu je njegov oče z veliko težavo in v zelo skromnih razmerah učiteljeval v tedaj skrajno zapuščenih in zanemarjenih Halozah, avtor pa vse to opisuje zelo pristržno in z navajanjem neverjentih podrobnosti. To so za mladega Bojana leta otroških doživljanj, odrasčanja, prijateljevanje s sovrstniki, ko postane Štajerska njegova druga domovina. Pa tudi to ni trajalo dolgo. Pavletičevi so, da bi jih Nemci ne razselili po vsej Jugoslaviji ali celo odposlali v koncentracijska taborišča, zapustili začasno begunsko domovanje. Ko so Nemci zasedli Štajersko, so se Pavletičevi namreč umaknili v Ljubljano, v tedaj Italiji priključeno Ljubljansko pokrajino. Tako rekoč z dežja pod kap, saj so prišli ponovno pod oblast države, iz katere so se bili umaknili. Pavletičevi sodelujejo z Osvobodilno fronto. Po koncu vojne, ki jo travmatično doživlja kot še ne polnoleten partizan, se Bojan z družino končno

vrne v svoje rodno mesto Trst. A to mesto mu je docela tuje in predvsem ne odgovarja poetičnim podobam, ki so mu jih v begunstvu nizali njegovi starši. Zato prvo povojno obdobje v Trstu doživlja tako rekoč kot novo begunstvo, saj je okolje do Slovencev na splošno sovražno razpoloženo. Vendar se tu vživi v novo okolje. Najprej v Trstu dokonča v Ljubljani začetno gimnazijo s slovenskim učnim jezikom – kateri je med drugim posvetil svojo imenitno knjigo o Prarealcih. Končno kot dolgoletni profesor telesne vzgoje in vsestranski športni delavec osnuje in oblikuje mestno športno združenje, ki je v naslednjih desetletjih v slovenskem okolju ohranilo in vzgojilo desetine generacij tržaških športnikov. Tako je prispeval k izgradnji okolja, ki naj vsaj deloma njegovemu rojstnemu kraju da videz domovine.

Ob koncu tega zapisa lahko izrazim samo eno željo, in sicer, da bi Bojan Pavletič iz svoje računalniške malhe stresel še kako tako zanimivo knjigo o naši polpretekli zgodovini, o kateri predvsem mladina zelo malo ve, pa bi bilo dobro, da bi kaj več vedela.

Rafko Dolhar

RAZSTAVE

SPACAL, UMETNIK BREZ MEJA

Že večkrat je bila zapisana ali izrečena misel, da je leto 2007 – Spacalovo leto. Ob stoletnici rojstva umetnika Lojzeta Spacala so se namreč zvrstile res številne razstave in pobude, ki so postavile v ospredje njegovo slikarstvo, grafiko, fotografije, tapiserije in mozaike. Tudi geografsko so bile te razstave raznolike, saj so jih priredili v mnogih krajih od Štanjela do Kranja, od Pirana do Ljubljane, v Italiji pa, ob Gorici, tudi v San Vitu al Tagliamento. V Trstu je sicer jeseni Galerija Cartesius pripravila izredno lepo razstavo Spacalovih lesorezov, uradni Trst pa se ves ta čas ni vključil v praznovanja. To hudo in resnično nedopustno pomanjkljivost je zdaj k sreči odpravila Pokrajina Trst, ki se je prav ob izteku leta odločila za organizacijo razstave. Priznati je treba, da je zamisel resnično uspela in da bo prav gotovo razveselila vse, ki imajo radi Spacalovo umetnost.

Vsaka slovenska družina ima na mizi MLADIKO

V nedeljo, 23. decembra, je bilo odprtje razstave. Razstavišče samo je prijetno presenečenje, saj se nahaja na IV. pomolu, kjer so le redke stavbe restavrirane. V eni izmed teh so v velikem pritličnem prostoru, ki gleda na morje, postavljena Spacalova dela, s katerimi lahko prehodimo njegovo dolgo umetniško pot od samih začetkov grafičnega ustvarjanja v tridesetih letih prejšnjega stoletja do zadnjih stvaritev.

Na odprtju se je zvrstilo več govornikov: Maria Teresa Bassa Poropat, predsednica Pokrajine Trst in odbornica za kulturo, je predstavila razstavo in povedala, kako je do nje prišlo na pobudo prijatelja Giulia Boniventa. Ta je sprožil zamisel, sprva za šalo, nato pa so se dela resno in temeljito lotili Martin Spacal, umetnikov vnuk in koordinator vseh razstav v letu 2007, Valentino Ponte, Spacalov prijatelj in galarist, lastnik tržaške galerije Cartesius, in Franko Vecchiet, odličen poznavalec Spacalovega opusa. Svoj pozdrav je prinesel Ettore Rosato, prav tako je na kratko spregovoril tudi komenski župan Uroš Slamič o vrednosti kulture, ki zna povezovati dva naroda in prese-gati meje. Osrednji govor je imel Franko Vecchiet. Tržaški umetnik in profesor je ponudil prisotnim vsebinsko bogato osvetlitev Spacalovega opusa in pri tem poudaril umetnikovo sposobnost, da je tako odlično razvil tehniko lesoreza, pa čeprav daleč od akademskih središč, v bistvu skoraj izoliran. Vecchiet je dalje predlagal ključ, po katerem naj bi si razstavo ogledali. Gre za princip zrcaljenja. Naj tu navedemo njegove besede:

»V velikem obdobju uveljavljanja grafike v 20. stoletju je v nekaterih akademijah grafike v Parizu, New Yorku in drugod po svetu, kjer se je resnično gradila renesansa moderne grafike, pri vходу vedno stalo ogledalo kot spodbuda k razmisleku o zrcalnem in virtualnem prostoru preobrnjivosti vide-nja bodisi v odtisnjenih podobah bodisi

v pomenu in vrednotah, ki jih sporoča.«

To je filozofsko dražljivo izhodišče za nadaljnje razmišljanje o Spacalu, kakršno je razvil tudi Marko Arnež iz Galerije Prešernovih nagrajencev za likovno umetnost v Kranju, kjer se je začel niz razstav, posvečenih Spacalovi ustvarjalnosti. Tudi Arnež je pri umetniku poudaril predvsem sposobnost prese-ganja dvojnosti, tiste dvojnosti, ki je pri njem stalnica: dva naroda, dve kulturi, na eni strani Kras, na drugi morje.

Prirediteljem, sponzorjem, izposojevalcem in vsem, ki so pripomogli k uresničitvi razstave, se je zahvalil Giulio Bonivento, Martin Spacal pa se je preprosto omejil na stavek: »Razstava je odprta.«

Razstavišče po svoji ureditvi spominja na triladijski prostor: v osrednji ladiji so panoji z matricami in ustreznimi odtisi, v obeh stranskih ladjah, ki se členijo v manjše prostore, pa so razstavljene res številne grafike. Kot je znano, je Spacal matrice z barvanjem spreminjal v nova, samostojna slikarska dela, poleg tega jih je tudi uporabljal kot osnutek za tapiserije. Vse to si na razstavi lahko ogledamo in torej spremljamo v živo metamorfozo enega dela v drugo. Prvič je razstavljen tudi del pohištva, ki se je po avtorjevi zamisli spremenil v matrico.

Lepih in občudovanja vrednih del je res veliko. Gotovo pa po zanimivosti izstopajo zgodnje matrice izpred druge svetovne vojne, kakor tudi njegove Bazoviške žrtve, ki so nastale v vojnem času. Težko se je izogniti omembi vsaj še nekaterih del, kakor so na primer Tihožitje, Istrski baladur, Otroški spomin, Abstrakcija, Okrvavljeni kamen in monumentalno Mesto v zrcalu.

Razstavljeni so tudi plakati o razstavah in številni spremljevalni katalogi, na koncu pa nas preseneti še dokumentarec Oko Krasa Matjaža Šbontarja, preseneti zato, ker nam prikazuje nenavadno zgovornega Spacala, kako pripoveduje o sebi ter o svojem življenju in delu.

Ob tržaški razstavi ni izšel katalog, ampak cd s posnetki razstavljenih del. Drobna dvojezična publikacija nas se-znanja s tem, kdo vse je sodeloval pri razstavi, natisnjeni pa so tudi krajši eseji, ki so jih prispevali Maria Teresa Bassa Poropat, Franko Vecchiet, Marko Arnež in Lev Menaše.

Magda Jevnikar

Slovenska bibliografija za Kanado

Po večletnem delu, zbiranju knjižnega in periodičnega gradiva, pregledovanju slovenskih knjižnih fondov, ki so specializirani za zbiranje slovenskega zdomskega tiska je v začetku leta 2008 izšla »Slovenska bibliografija za Kanado 1832-2007«. V knjigi, ki obsega 250 strani, je natančno bibliografsko popisanih 575 knjižnih enot, ki jih je knjižničar Marjan Pertot ugotovil pri svojem delu. Pri vsaki bibliografski enoti je naveden tudi kraj, kjer se knjiga ali periodika nahaja. Uvodno besedo »Bibliografiji na pot« je napisal predsednik Knjižnice Dušana Černeta Ivo Jevnikar. Objavljamo njen začetni del.

Knjižnica Dušana Černeta se s Slovensko bibliografijo za Kanado vrača med ljubitelje slovenske besede, ki jo v nelahkih razmerah ohranjajo naši rojaki po svetu.

Po bibliografijah slovenskega tiska v Argentini (v dveh delih, 1987 in 1991) in Veliki Britaniji (2000) je zdaj na vrsti prostrana, a razmeroma malo naseljena Kanada, ki je sicer že zgodaj pritegovala naše misijonarje, za množično priseljevanje Slovencev pa se je odprla šele po letu 1924.

Po drugi svetovni vojni je tamkajšnjo slovensko skupnost številčno in intelektualno bistveno okrepil priliv političnih emigrantov, čemur je sledil še večji val ekonomskih priseljencev.

Več kot 30.000 Slovencev različnih generacij kljub upadanju poznavanja slovenščine pri mladih ohranja narodno zavest in živahno dejavnost v društvih in župnijah.

Bibliografija obsega več kot 575 enot: 77 časopisov, revij in zbornikov ter skoraj 500 brošur in knjig.

Naš knjižničar Marjan Pertot je z veliko strokovnostjo, potrpežljivostjo in ljubeznijo več let popisoval to gradivo, po njem poizvedoval pri kanadsko-slo-

venskih ustvarjalcih in v specializiranih matičnih ustanovah ter publikacijah, ki jih drugje poimensko hvaležno navajamo.

Ob tem je avtor bibliografije z dragoceno pomočjo sodelavke KDČ Lučke Kremžar glavnilo tega fonda tudi zbral v prostorih Knjižnice Dušana Černeta v Trstu, ki je tako utrdila svojo vlogo dragocenega nahajališča tudi zelo redkih prič slovenske prisotnosti v svetu. S to publikacijo pa želi utrditi tudi svojo vlogo pospeševalca poznavanja naših skupnosti po svetu.

OŽIVLJENA NAGRADA DUŠANA ČERNETA

Na zadnji lanski seji so člani upravnega odbora Knjižnice Dušana Černeta (KDČ) v Trstu oživili podeljevanje Nagrade Dušana Černeta, ki jo je v letih 1976-2000 Sklad Dušana Černeta 23-krat podelil »Slovincu ali slovenski organizaciji kot priznanje za zasluge v boju za ideje, za katere se je boril Dušan Černe: slovenstvo, demokracija, krščanstvo«. Sklad, ki je bil poimenovan po uglednem časnikarju in politiku Dušanu Černetu (1916-1975), se je v dogovoru s Knjižnico 23. novembra lani razpustil in ji prepustil svoj arhiv ter denarna sredstva, KDČ pa se je obvezala, da bo v dosedanjem duhu obnovila po možnosti vsakoletno podeljevanje svojčas

zelo odmevne Nagrade Dušana Černeta. Na omenjeni seji je tako upravni odbor KDČ odobril pravilnik za podeljevanje nagrade, določil 1.000 evrov za nagrado za leto 2007 in za dobo treh let imenoval v komisijo za podeljevanje nagrade člana dosedanjega Sklada Dušana Černeta Sašo Martelanca ter svojega predsednika in tajnika Ivo Jevnikarja ter Tomaža Simčiča. Razglasitev prejemnika Nagrade Dušana Černeta za leto 2007 bo v kratkem potekala skupno s predstavitev knjige o Dušanu Černetu in o pobudah, ki so po njem poimenovane.

Platnica bibliografije za Kanado.

Dva jecljača sta župnika zaprosila za delo. Ta jima je ponudil prodajo Svetega pisma po domovih, hkrati pa jima za bičal:

»Vsak ima sto izvodov Svetega pisma. Kdor v dveh tednih ne bo prodal vseh izvodov, pri meni ne dobi več dela!«

Odšla sta vsak v svojo smer, ko pa sta se čez dva tedna srečala pred župniščem, sta ugotovila, da je eden prodal vse izvode, drugi pa samo enega. Neuspešnejši je vprašal kolega:

»Ka...ka...kako pa ti je uuu-spe...uspelo pro...pro...prodati vse i...ii...izvo...de?«

»Po...pozvonil sem in vpra...šal, ali bo...bo...do ku...ku...ku...pi...li knji...go ali naj jo...jo...pre...pre...be...rem!«

»Pri vašem sinu sem opazil velikansko žejo po znanju,« razlaga učitelj materi.

»Veste, to pa je tako: željo po znanju je dobil od mene, žepo pa je podedoval po možu.«

V hotelu: zjutraj na hodniku pred sobami.

Polna sočutja vpraša gospa Kovačeva klošarja pred njeno hišo:

»Vam ni še nihče ponudil dela?«

»Ja, enkrat že. Vednar drugače so bili pa ljudje vedno dobri do mene.«

• • •

»Napoleon je imel številne lepe lastnosti, a tudi nekaj slabih. Otroci, ali kdo od vas ve za kakšno njegovo slabo lastnost?«

»Gradil je šole.«

• • •

»Žena, treba je zamenjati tole ogledalo pri izhodu iz hiše.«

»Ali si ga razbil?«

»Ne, premajhno je. Vidim se le do pasu. In tako sem že dvakrat šel brez hlač v službo.«

• • •

Slovenska tovarna čevljev je v Afriko, precej neraziskano tržišče za prodajo čevljev, poslala dva zastopnika, da bi ugotovila, kakšne so možnosti za prodajo na tem oddaljenem tržišču. Oba zastopnika sta si razdelila potencialno tržišče, po mesecu dni pa sta v tovarno poslala poročili.

Prvi je sporočil: »Možnosti za izvoz in prodajo čevljev v Afriki so skoraj nične, saj skoraj vsi hodijo bos!«

Drugi je sporočil: »Možnosti za prodajo so enkratne, saj tu vsi hodijo bos!«

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Peter Klopčič – 15,00 €; Jože Velikonja, Arlington, ZDA – 726,22 €; Mihajla in France Habjan, Toronto, Kanada – 15,00 €; Maria Oppelli, Ashburton, Avstralija – 60,00 €; Hilary Rolich, New York, ZDA – 34,29 €; Ivo Kralj, Slivno – 26,00 €; Česnik Marjan, Ljubljana, Slovenija – 35,00 €; Floriano Ukmar, Trst – 11,00 €; Emil Devetak, Gorica – 16,00 €; H.P., Trst – 26,00 €; Stojan Kertel, Webster, ZDA – 72,74 €; Ninko Černic, Doberdob – 26,00 €; Živka Marc, Sesslan – 12,00 €; Giovanni Beorchia, Vercelli – 16,00 €; Marina Terčon, Solkan, Slovenija – 25,00 €; Silvana Markuža, Nabežina – 26,00 €; Rožica Pertot, Nabežina – 26,00 €; Mirka Cossutta, Trst – 26,00 €.

DAROV V SPOMIN:

V spomin na strica Josipa Dolenca darujeta Marica in Uči Dolenc 50,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

»Veš, mož ni nikoli tako dober, kot mislimo pred poroko, pa tudi nikoli tako slab, ko o njem govorimo po poroki,« inštruira starejša dama mlajšo.

– Potolaži se! Pet let ti ne bo treba plačati nobenih davkov.

Novosti Mladika

12,00 €

Ciril Kosmač
SULLE ORME DI
UN VAGABONDO

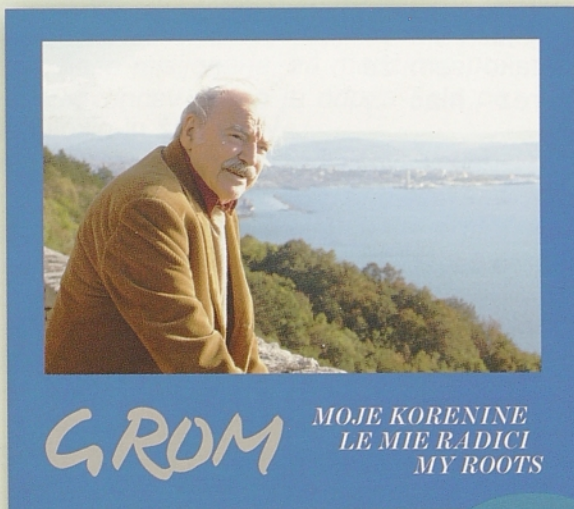

22,00 €

Lučka
Peterlin Susič
OD MIKLAVŽA
DO BOŽIČA
DVE ODRSKI IGRI
ZA OTROKE

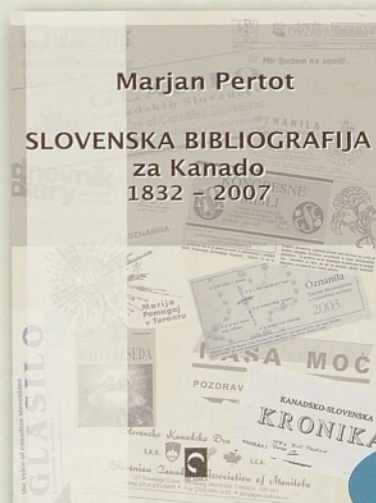

Marjan Pertot
SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA
ZA KANADO 1832 - 2007

60,00 €

Bogdan Grom
MOJE KORENINE

15,00 €

M založba
MLADIKA